

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

RAZVOJ EVROPSKE INTEGRACIJSKE MISLI

Ljubljana, junij 2003

GORAZD ŠKABAR

IZJAVA

Študent Gorazd Škabar izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom prof.dr. Zarjana Fabjančiča in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

1. UVOD.....	1
2. EVROPA.....	2
2.1 OD PRVIH NAČRTOV DO IDEJ O POVEZANI EVROPI V XX. STOLETJU	3
2.2 DOGAJANJE MED VOJNAMA.....	6
2.2.1 DR. RICHARD NIKOLAUS CODENHOVE-KALERGI	8
2.2.2 ARISTIDE BRIAND	10
2.3 DRUGA SVETOVNA VOJNA.....	10
3. INTEGRACIJA EVROPSKIH DRŽAV PO DRUGI SVETOVNI VOJNI.....	13
3.1 MARSHALLOV PLAN IN ORGANIZACIJA ZA EVROPSKO SODELOVANJE	14
3.2 ZAHODNA UNIJA	15
3.3 EVROPSKI KONGRES V HAAGU	17
3.4 SVET EVROPE	17
3.5 EVROPSKA SKUPNOST ZA PREMOG IN JEKLO	18
3.5.1 POGODBA O USTANOVITVI EVROPSKE SKUPNOSTI ZA PREMOG IN JEKLO (ESPJ)	20
3.5.2 PRVA ORGANIZACIJA INTEGRACIJSKE NARAVE	21
3.6 SPODLETALI POSKUS USTANOVITVE EOS IN EPU.....	23
3.7 EVROPSKA GOSPODARSKA SKUPNOST (EGS).....	23
3.7.1 RIMSKA POGODBA	24
3.8 OD RIMA DO ATEN.....	25
3.8.1 ODNOS VELIKE BRITANIJE DO EVROPSKIH INTEGRACIJ.....	25
3.8.2 DE GAULLOVA VIZIJA EVROPSKIH INTEGRACIJ.....	27
3.8.3 USTANOVITEV EVROPSKEGA SVETA IN NOVE ŠIRITVE	29
3.8.4 ENOTNI EVROPSKI AKT (EEA).....	30
3.8.5 MAASTRICHTSKA POGODBA.....	31
3.8.6 AMSTERDAMSKA POGODBA	34
3.8.7 POGODBA IZ NICE	36
3.8.8 ATENSKA PRISTOPNA POGODBA	38
4. SKLEP	39
5. LITERATURA	42
6. VIRI.....	43

1. UVOD

Evropa danes dobiva novo podobo in integracijski procesi so v vse hitrejšem teku. Zaradi mnogih sprememb, prilagajanj in novosti, ki urejajo novo Evropo, je težko predvideti kakšna bo ta videti čez nekaj let. Bo urejena kot federacija ali zgolj kot zveza suverenih držav povezanih na ekonomskem in monetarnem področju? Bodo države pri vseh mednacionalnih razlikah našla dovolj velik skupni imenovalec, ki jih bo popeljal v mirno evropsko prihodnost?

Če že težko predvidimo evropsko prihodnost, pa lažje najdemo odgovor na vprašanje, kdaj se je začela evropska integracija, zakaj in kako je potekala. Oblikovanje EU je bil in je naporen, dolg in drag proces, poskus usklajevanja gospodarskih in političnih interesov evropskih držav, pa tudi ZDA, ki se je začel realizirati po drugi svetovni vojni in poteka še danes.

Tako kot vse ostalo je tudi EU posledica serije zgodovinskih dogodkov, ki so se odvrteli v bližnji in daljni preteklosti. Kateri so bili ti dogodki, ki so pripeljali do evropske integracije, odkod izvira njena ideja, kako so potekali integracijski procesi in usklajevanja od druge svetovne vojne pa do danes, so vprašanja, na katera skušam odgovoriti v svoji diplomski nalogi.

Glede na to, da živimo v času, ko je aktualno govoriti o Evropi kot integracijski strukturi, in da tudi Slovenija nestrpno pričakuje vstop vanjo, je smiselno poznati zgodovinsko ozadje, ki je pripeljalo do Evropske Unije, kot jo poznamo. Zato želim v svoji diplomski nalogi na kratek in strnjen način opisati najpomembnejše ideje, ljudi, dogodke ter dokumente, ki so pripomogli k uresničitvi tega široko zadanega projekta.

Diplomska naloga je tematsko razdeljena na dve obdobji, od katerih pa sam pripisujem obema enakovredno pomembnost. Prvo je sicer časovno daljše, saj obsega obdobje od turških vpadov pa vse do druge svetovne vojne. V tem obdobju so se razvile marsikatero ideje o povezani Evropi, ki so služile kot osnova za kasnejše oplemenitvenje in je v njih mogoče zaznati že marsikatero podobnost s strukturo današnje Evropske Unije. Drugo je razdeljeno na dva dela in obsega obdobje po drugi svetovni vojni. To obdobje je veliko bolj dinamično, če nanj gledamo z vidika realizacije že prej postavljenih idej. Prvi del obsega začetke in uveljavitev prvih integracijskih oblik od ustanovitve Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ) do Evropske gospodarske skupnosti (EGS), drugi del pa obdobje od ustanovitve EGS kot integrirane skupnosti v današnjo Evropsko Unijo pa vse do podpisa zadnjih pristopnih pogodb v Atenah v letošnjem letu. Diplomsko nalogo končujem s sklepom, ki vključuje povzetek dogajanj, ki so pripeljali do zadnje širitve in izpostavljam nekatera najpogostejša vprašanja in probleme, ki se že pojavljajo glede prihodnosti Evropske Unije.

Večina povezuje evropske integracijske procese z obdobjem po drugi svetovni vojni, vendar same ideje o povezovanju evropskih držav segajo že v 15. in 16. stoletje in so že del evropske kulturne dediščine. Izvor ter kasnejše uveljavljanje besede Evropa in pojma Evropa pa najdemo že veliko prej.

2. EVROPA

Beseda Evropa je častitljive starosti in iskanje njenega izvora bi nas popeljalo v antično Mezopotamijo. » Kratek pregled zgodovin imena Evropa pokaže, da je Evropa sicer klasična beseda, ki pa je bila v sredozemskem svetu postranskega pomena ter brez univerzalizirajoče in integracijske moči. Evropa je bila najprej mitski lik in je postala poleg Azije in Afrike oznaka za enega od delov tripartitnega sveta« (Mastnak, 1998, str. 46).

Točno starost besede Evropa bi težko določili, je pa vsekakor povezana s staro Grčijo in grško mitologijo. Po grškem mitu je bila Evropa feničanska princesa, v katero se je zaljubil sam Zevs. Da bi očaral princeso Evropo, se je preobrazil v mogočnega bika in po morju odplaval do obale, kjer je bila Evropa, jo s svojo mogočnostjo očaral in prepričal, da mu je zlezla na hrbet. V trenutku, ko se je Evropa usedla na hrbet bika, se je ta pognal v morje, jo ugrabil in odpeljal na otok Kreta, kjer se je spet preobrazil v Zeusa, jo posilil, ter ji tako naredil tri otroke-polbogove. Prav ta mit je v 16. stoletju pripeljal do predloga in prizadevanj, da bi se ta celina imenovala Jafetija in tako Evropo kot celino za vedno rešila povezovanja z mitom o posilstvu. Jafet naj bi bil po legendi eden od Noetovih sinov, ki so poseljevali svet in naj bi bil prednik Evropejcev. Danes je jasno, da ta predlog ni naletel na plodna tla in se je kljub mitu o posilstvu uveljavil pojem Evropa.

Ta proces uveljavljanja pa je potekal postopoma. Beseda naj bi bila šele v petem stoletju uporabljena v več kot le geografskem smislu, intrigantna pa je postala njena raba v karolinškem cesarstvu. Tu naj bi beseda imela prvič tudi političen pomen. »Karla Velikega so opevali kot očeta Evrope, častili kot vrh ali svetilnik Evrope« (Mastnak, 1998, str. 49). Morda pa si Karel Veliki niti ni zaslužil tega laskavega naslova, saj je sam oznako Evropa preziral in imel kar nekaj besede pri tem, da ni bila zapisana v nobenem uradnem dokument. V celem devetem stoletju naj bi le papež Leon IV. uporabil besedo Evropa in še to samo enkrat, v polemičnem pismu v Bizanc. Kljub temu pa se je izraz uporabljal v višjih krogih in označeval razsežnost karolinškega cesarstva. Ko se je cesarstvo začelo drobiti, je Evropa v glavnem živela le še kot spomin na svetle čase Karla Velikega. Nekateri zgodovinarji celo trdijo, da je pojem Evropa v enajstem stoletju povsem poniknil v pozabo. Zagotovo pa je, da je njegova raba postala redka in omejena na zemljepis.

Raba imena je nato postala bolj pogosta v štirinajstem in zlasti v petnajstem stoletju, ko je Evropa začela postajati političen pojem, ki se je istovetil s krščanstvom. S tem, ko se je

Evropa oblikovala kot zgodovinska in politična skupnost, pa so se pojavile tudi ideje o povezovanju. V 15. in 16. stoletju so te zrasle iz strahu in sovraštva pred islamom in Turki. Dogodek okrog katerega so se uveljavile te spremembe, ki so porajale skupno evropsko zavest, je bila otomanska osvojitve Konstantinopla leta 1453. Če bi se morali opredeliti, kateri posameznik je posebno zaslužen za novo pojmovanje Evrope in s tem za invencijo Evrope kot politične skupnosti, ima te zasluge Enej Silvij Piccolomini. Humanist, ki je kronal svojo politično kariero s povzpetjem na papeški prestol ter od 1458 do 1464 vodil vesoljno cerkev kot Pij II. Posebno je bil dejaven od padca Konstantinopla do smrti, ko je papeški naziv zagotavljal njegovi dejavnosti nezanemarljiv vpliv. Tako je pozival k enotnosti Evrope in miru med kristjani, da bi s tem lažje vodil vojno proti Turkom, ki so v tistem času poosebljali hudiča in veljali za največjega sovražnika »razsvetljene« Evrope. V tem obdobju je bila beseda Evropa na splošno zelo priljubljena, predvsem pa v kontekstu obrambe pred Turki in je označevala področje krščanske vere. Kako zelo je bilo turško vprašanje na dnevnem redu, pa priča ne nazadnje tudi prva nemška knjiga, ki jo je natisnil Gutenberg, tako imenovani »Turški koledar« za leto 1455, v katerem verzi za vsak mesec kličejo kakega krščanskega vladarja ali ljudstvo v boj proti Turkom. Tik pred koncem pa lahko v tej knjižici preberemo prošnjo k Bogu, naj pomaga pregnati hudobnega Turka in njegovo ljudstvo, tako da nihče od njih ne bo ostal živ » ne v Turčiji, Grčiji, Aziji, ne v Evropi«.

Še približno dve stoletji so Evropo in krščanstvo uporabljali kot sinonim, potem pa se je počasi nehalo govoriti o »krščanski republiki« in izraz Evropa se je uveljavil v pisanju in govorih takratnih diplomatov, politikov in vladarjev.

2.1 OD PRVIH NAČRTOV DO IDEJ O POVEZANI EVROPI V XX. STOLETJU

Kot lahko vidimo, je sovražnost do Turkov igrala ključno vlogo pri oblikovanju evropske kolektivne identitete. Negativni odnos do muslimanov pa je preživel vse do današnjega časa. Čeprav se je pojem Evropa še vedno uporabljal kot sinonim za krščanstvo, pa se je kmalu izkazalo, da se je pojem prijel med ljudmi v veliko širšem smislu. Tako je znameniti kartograf Ortellius, v svojem delu »*Thesaurus geographicus*« iz leta 1578, pod geslom kristjani enostavno napisal »vide Europaei« ali glej Evropejci. Leta 1713 je bila podpisana Utrechtska mirovna pogodba, ki je končala dinastične vojne in velja za zadnji pomemben diplomatski dokument, v katerem je bil še uporabljen izraz krščanska republika. Od 17. stoletja dalje je bil pojem Evropa že trdno zasidran med ljudmi, začeli pa so se oblikovati tudi novi načrti, ki so želeli povezati Evropo v celoto. Evropa naj bi se povezala in zahodu prinesla enotnost in mir. Angleški politiki so že v tistem času videli vlogo Anglije kot vzdrževalca evropskega ravnotežja in ohranitelja Evrope, tako kot se je to kasneje pokazalo v njihovih idejah o povezovanju Evrope tudi še v 20. stoletju.

Najkasneje od vojvode Sullyja dalje so bili načrti in projekti usmerjeni k dosegu evropske enotnosti oziroma unije in evropskega miru. Sully, minister francoskega kralja Henrika IV. v zadnjih letih njegove vladavine, je kot zagrenjen upokojenec na začetku sedemnajstega stoletja napisal svoj »Veliki načrt« - »Grand Dessein« za mir v Evropi, ki ga je pripisal umorjenemu kralju. Po tem načrtu naj bi bila Evropa urejena in vladana kot ena sama velika družina. Sullyjeva zamisel o tem, da bi s številnimi razkosanji, odstopi, zamenjavami in prenosi ozemelj razdelil Evropo enakomerno med določeno število sil na tak način, da nobena izmed njih ne bi imela razloga niti za nevoščljivosti do posesti drugih, niti za bojazen pred drugimi silami, je navdihovala tako tiste, ki so pisali o političnem vprašanju, kot tudi še državnike v našem stoletju.

Tudi William Penn, Sullyjev severni sosed, se je zavzel za ustanovitev evropske države in si srčno želel, da bi ta načrt uresničila Anglija, ob tem pa ni pozabil na modrost francoskega kralja Henrika IV., ki je takim razmišljanjem utrl pot. Leta 1693 je Penn napisal »Essay Toward the Present and Future Peace of Europe« v katerem je skušal dokazati, da bi bilo v interesu miru in pravičnosti smiselno, da bi se suvereni vladarji Evrope soglasno odločili za ustanovitev evropskega parlamenta ali države »the Sovereign of Imperial Diet, Parliament, or State of Europe«, ki bi po sprejetih pravilih pravičnosti urejala njihove medsebojne odnose in reševala spore tako, da se ne bi bilo treba zatekati k vojni (Mastnak, 1998, str. 77). Uresničitev tega načrta bi Evropejce pripeljala do ustanovitve Evropske zveze ali konfederacije. Po Pennu je o Evropski državi razmišljal še John Bellers, velik zagovornik združitve Anglije in Škotske, ki je leta 1710 objavil svoje upanje, da bo angleška kraljica poenotila sile Evrope v miru. Po njegovi zamisli naj bi Evropo razdelili na 100 enakih kantonov ali provinc.

Ustanovitev Evropske konfederacije pa je imel v osemnajstem stoletju v mislih še nekdo - Abbé de Saint-Pierr. Njegove razprave so se nenehno vrtele okrog vzpostavljanja večnega miru v Evropi in okrog vprašanja, kako preprečiti vojno. Po njegovem bi bilo to moč doseči s povezovanjem in oblikovanjem evropske unije, evropskega telesa, enega samega političnega telesa, evropske konfederacije....Čeprav je sprva mislil na povezovanje in združitev vseh držav sveta, pa so ga prijatelji prepričali, da je to le preveč napredna misel in da bi bil ta projekt v tedanjem času videti neuresničljiv. Tako je sklenil, da »Evropi zadošča Unija Evrope, da bi jo vselej ohranila v miru in da bi bila dovolj močna za ohranitev njenega trgovanja v Aziji in Afriki tistim navkljub, ki bi ga hoteli motiti.« (Mastnak, 1998, str. 79) V taki uniji bi vladali kralji in družine, ki bi ohranile svoje naslove, posesti in pravico sklepanja pogodb, če bi se z njimi strinjale tri četrtine članic unije. Unija bi prevzela v svoje roke skoraj vso jurisdikcijo, sprejemala nove zakone za urejanje trgovanja, določala bi moč oboroženih sil, priznavala bi province, ki bi se odcepile od sovražnega suverena in ga postavila pod svojo zakonodajo. Prav tako bi reševala vprašanja sukcesije glede na interese Unije, pravico med članicami pa bi delilo permanentno sodišče Unije. Tistim državam, ki se ne bi hotele pridružiti Uniji, bi se godilo

enako kot tistim, ki bi kršili njene zakone ali bi se hotele ločiti od nje. Kršilci bi se morali soočiti z vojsko cele Evrope. Tistega pa, ki se iz neznanega razloga ne bi hotel pridružiti, bi Unija razglasila za sovražnika miru v Evropi in bi se proti njemu vojskovala, dokler ne bi vstopil vanjo. Ideja o Uniji naj bi bila miroljubna, po drugi strani pa vseeno pogojena z nasiljem, torej na takšnih temeljih, kakršne se je skozi zgodovino vedno obsojalo. S tem, ko bi povezali Evropo, bi ta postala vsemogočna in nesmrtna družba. Pojem Evropa je bil sedaj trdno zasidran v družbi.

Z nastopom razsvetljenskega stoletja so na Evropo začeli gledati kot na veliko republiko, razdeljeno na določeno število manjših držav. Te so se med seboj sicer razlikovale glede na obliko vladavine, so pa vse stale na isti verski podlagi in imele ista načela javnega prava in politike, ki so bila drugačna kot v drugih delih sveta. Takšna Evropa je bila videti kot enotna civilizacija in kulturna enota. »Ker so bili načini občevanja in celotna oblika in stil življenja v vseh evropskih državah tako podobni, se noben državljan Evrope v nobenem njenem delu ni mogel počutiti popolnega izgnanca« (Mastnak, 1998, str. 82-83). Evropo je vezala enotna matrica, enoten civilizacijski obrazec, ki so ga filozofi in politiki razumeli kot podlago za izvajanje politike samoomejevanja in s tem sožitja ob skupnih vrednotah – veri, etiki in pravu. Namen tega koncepta je bil omejiti svobodo delovanja najmočnejših držav in vzpostaviti sistem v katerem bi številne suverenosti ohranjali z vzdrževanjem ravnotežja med njimi. Ravnotežje sil se je v tem času vzdrževalo med dvema zavezništvoma, enega je vodila Francija in drugega Anglija. Vsaka je bila nekakšen homogen znotraj zavezništva.

Ker pa je šlo za prostovoljen sistem samoomejevanja, je bilo le še vprašanje časa kdaj se bo zrušil. Sistem je nato najprej načela francoska revolucija, porušil pa ga je Napoleon. Ko so na dunajskem kongresu leta 1815 po padcu Napoleona sestavljali novo podobo Evrope, je prišlo do restavracije starega reda in Evropo so spet sestavljale skupine suverenih vladarjev, ki jo je vodil kolektivni hegemon. To je bilo sedaj zavezništvo največjih sil skupaj s poraženo Francijo, ki je ponovno sprejela načelo samoomejevanja in omejevanja lastne moči in delovanja. Približno v tem času so politični publicisti začeli razmišljati o oblikovanju združenih držav Evrope. Mednarodni red so države vzpostavljale in ohranjale s spretno diplomacijo, kongresi in konferencami, pa tudi s politiko groženj in obljub. Začele pa so se kazati razlike v pojmovanju ravnotežja med velikimi silami. Vendar kljub trenjem, ki so izhajala iz protislovnosti interesov velikih sil, med njimi ni prišlo do oboroženih konfliktov.

Sistem evropskega ravnotežja je dejansko funkcioniral vse do leta 1856, do spopada med Rusijo na eni ter koalicijo Velike Britanije, Avstrije, Francije in Turčije na drugi strani (Benko, 1997, str. 143). Na haaški mirovni konferenci, od katerih je bila prva leta 1899, druga pa osem let kasneje, se pogosto gleda kot na nadaljevanje in vrhunec dotlejšnjih prizadevanj za mir in enotnost v Evropi. Preden pa se je utegnilo kaj razviti iz priporočila druge konference, naj se skliče še tretja, se je razplamtela prva svetovna vojna. Zgoraj

omenjeni sistem samoomejevanja je deloval do leta 1914, ko se je začela prva svetovna vojna, ki je hkrati pomenila hud udarec veri v nenehno napredovanje Evrope k enotnosti in miru. Ideja o enotni Evropi pa je kljub vojni živela naprej.

2.2 DOGAJANJE MED VOJNAMA

Pripravljenost držav, da bi ohranili sistem samoomejevanja, se je na začetku prejšnjega stoletja močno zmanjšala, prav tako pa se je zmanjšala tudi avtoriteta glavnih sil. Začela se je prva svetovna vojna, ki je terjala krvav davek in ustvarila položaj, ki je bil izrazito nestabilen. Sile, ki so imele glavno nalogo vzdrževati mir pred letom 1914, so doživele zlom in pravega odgovora na vprašanje, kateri mehanizmi lahko preprečijo naslednji spopad, ni bilo.

Odgovor in alternativo je podal ameriški predsednik Woodrow Wilson in sicer z idejo o vzpostavitvi Društva narodov, katerega glavna naloga je bila, da spodbuja mednarodno sodelovanje, se pravi, da ureja probleme med suverenimi državami na miren in demokratičen način. Z Versajskim mirom, ki je sledil, je bila ideja uresničena in ustanovljeno je bilo Društvo narodov, prva mednarodna organizacija z univerzalnimi cilji, s katero so se uresničile težnje postaviti mednarodno varnost in mir v multinacionalne institucionalne okvire, a brez ZDA kot članice, saj se je ta odločila za izolacionizem. Na žalost se je delovanje te mednarodne organizacije izkazalo kot popoln neuspeh. Res je, da je rešila dva ali tri manjše probleme, na primer spor med Finsko in Švedsko glede Alandskih otokov, a organizacija ni imela nikakršne moči, da bi se postavila po robu nemškemu, italijanskemu in japonskemu ekspanzionizmu (Hobsbawm, 2000, str. 32). Versajski mir je s svojimi političnimi, vojaškimi in ekonomskimi določili v Evropi prinesel novo razvrstitev sil, ki pa je bila postavljena na krhke temelje.

Z izpadom ZDA iz skupine zmagovalcev, sta se na evropskem kontinentu soočali samo dve velesili, Velika Britanija in Francija. Čeprav ju je kratko obdobje združeval enak nasprotujoč odnos do prve socialistične države na svetu, Sovjetske zveze, ju je kmalu po sklenitvi Versajskega miru začel razdruževati odnos do poražene Nemčije. Cilj Francije je bil ne dopustiti možnost politične, ekonomske, še posebno pa ne vojaške obnovitve Nemčije. Anglija pa se je zavzemala za njeno pospešeno obnovitev, saj je v tem videla možnost blokiranja ambicij Francije, da bi si ustvarila hegemonistični položaj v Evropi. Razhajanja med Francijo in Veliko Britanijo so se pojavljala tako v stališčih do Nemčije kot do Društva narodov in prav tem razlikam lahko pripišemo nezmožnost Društva narodov izpolnjevati funkcije, določene v paktu. Francija si je želela zagotoviti status quo, kakršnega je zasnoval Versajski mir in s tem tudi pozicijo, ki si jo je ustvarila z zmagovitim koncem vojne. Velika Britanija pa ni bila navdušena nad tem, da bi Društvo

narodov dobilo nekakšno zaščitniško vlogo in tako postalo mednarodni militarizem, ki bi slej ko prej padel v roke Franciji.

Počasi, vendar vztrajno, se je kot temen oblak nad evropsko celino začel spuščati nazor, ki je nagovarjal Evropejce, da je samozadostnost ključna za preživetje in zmago v vojni. K temu so pripomogle tudi ZDA, ki so dvignile svoje tarife (leta 1921 in 1922) in ustavile priseljevanje iz vzhodne in južne Evrope ter tako zaprle evropski varnostni ventil. Gospodarska kriza in Smoot- Hawleyev zakon o carinah, s katerim so ZDA dvignile svoje povprečne tarife na 59 %, pa sta bila samo še pika na i (Mladina, 1999, št. 44, str. 48).

Posledično so se evropske države umaknile v izolacijo. Velika Britanija, Francija in Nizozemska so se zatekale v okrilje svojih imperijev in prav tako dvignile zunanje tarife. Fašistična Italija se je odločila za korporativizem, pri katerem so bile zaščitene domače družbe v zavezništvu z državo in tako krenila na pot ekspanzije. Nacistična Nemčija pa je izbrala proizvodnjo orožja in menjalno trgovino. Poražena in od ekonomske krize najbolj prizadeta Nemčija, se je tako začela ekonomsko hitreje obnavljati kot Francija. Njen vojaški proračun pa je predvsem po Hitlerjevem prihodu na oblast v letih od 1933-1938 poskočil za več kot 10-krat in tako leta 1938 znašal že 7.415 milijonov dolarjev, kar je pomenilo 8-krat več kot vojaški proračun Francije.

Države niso sodelovale med seboj in tudi njihovi pogledi na rešitev glavnih problemov (kolektivna varnost, razorožitev in nemške reparacije) so si bili različni. Zanimivo je tudi, da države s svojimi sosedomi niso bile med največjimi trgovinskimi partnericami, kar je na celini, kjer vladajo tesne zgodovinske in kulturne povezave, običajno. Tako je bila npr. glavna trgovinska partnerica Francije v tridesetih letih dvajsetega stoletja Alžirija.

Kljub dogajanju v tem času pa lahko rečemo, da ideja Evrope, vodilo in povezovalo vseh zgodovinskih prizadevanj za mir in enotnost, ni bila prizadeta. Lahko celo rečemo, da so tiste sile, ki so črpale moč iz polomije, ki jo je prinesla prva svetovna vojna in kmalu zakuhale drugo, negovale evropsko idejo in tako nadaljevale zamisel o skupni Evropi. Italijanski fašisti so leta 1932 v Rimu gostili ambiciozno in dobro obiskano mednarodno znanstveno srečanje o Evropi. Sklicali so ga, da bi ugledni strokovnjaki iz cele Evrope obravnavali globoko zgodovinsko krizo, ki je takrat zajela celino ter z upanjem na izhod iz nje opredelili zgodovinsko in duhovno enotnost Evrope (Mastnak, 1998, str. 84).

Pravzaprav se razumevanje nacistov ni prav veliko razlikovalo od prejšnjih prizadevanj za združeno Evropo. Svoje početje so razumeli kot prizadevanje za preporod Evrope, za njeno ponovno rojstvo. Delali so za organsko enotnost Evrope po načelu, da mora vsak narod, seveda očiščen tistih tujih elementov, ki jih ne more asimilirati, živeti skladno s svojimi lastnimi življenjskimi zakoni. Na tem temelju naj bi se približali idealu Evrope, ki bi bila raznolika navznoter in enotna navzven.

V čas med obema vojnama pa se uvršča tudi začetek delovanja Panevropskega gibanja, katerega začetnik je bil Richard N. Coudenhove - Kalergi, vedno večji pobudnik pa je bil tudi Aristide Briand. Vsi, ki so se zavzemali za povezovanje, vedno več je bilo med njimi politikov, so videli v danih razmerah rezultat premajhne kooperacije in neorganiziranosti med evropskimi državami. In ravno zato so iskali rešitev v večji povezanosti in sodelovanju.

2.2.1 DR. RICHARD NIKOLAUS CODENHOVE-KALERGI

Richard N. Coudenhove-Kalergi se je rodil leta 1894 v Tokiu materi Japonki in očetu avstro-ogrskega diplomatu. Odraščal je v pestrem nacionalnem in verskem okolju na gradu Ronsperg na takratni meji med habsburško monarhijo in nemškim rajhom. Njegovo šolanje je potekalo v večnacionalnem okolju. Leta 1908 je vstopil v znameniti dunajski Terezijanum, v katerem so se šolali bodoči diplomati, častniki in uradniki habsburške monarhije. Že kot mladenič se je odločil, da bo svoje življenje posvetil političnemu boju proti šovinizmu vseh vrst. V času njegovega šolanja se je na Dunaju širil antisemitizem, zagovorniki rasne teorije pa so dobivali vse več privrženecv. Med njimi je bil tudi kasnejši največji sovražnik panevropskega gibanja - Adolf Hitler. Po opravljeni maturi se je leta 1913 vpisal na študij filozofije in sodobne zgodovine, kjer je leta 1917 doktoriral. Konec starega režima in dezintegracija treh evropskih imperijev ga nista potrla. Nasprotno, močno se je navdušil nad idejami o narodni samoodločbi in o ustanovitvi zveze narodov, ki ju je propagiral ameriški predsednik Wilson, s skrbjo pa je opazoval pohod Leninovih boljševikov, v katerem je videl grožnjo za celo Evropo. V pomladnih dneh leta 1919 se je za kratek čas znašel celo v ujetništvu bavarskih komunistov.

Komunizem in nacionalizem sta bila v njegovih očeh glavna sovražnika razvoja evropske civilizacije. Kot plod teh razmišljanj je novembra leta 1922 izšel članek z naslovom »Panevropa«, naslednje leto pa še knjiga z enakim naslovom, ki je postala pravi bestseller. Aprila 1924 je izšla prva številka časopisa »Panevropa« in z njo tudi Panevropski manifest. Kalergi se je v svojih delih zavzel za združitev Evrope v politično in gospodarsko interesno združenje. Opozarjal je, da se je Evropa znašla v defenzivnem položaju, saj jo vojaško ogroža ruska invazija, v gospodarstvu pa ameriška konkurenca. Evropa je zadolžena, razcepljena in razklana z nacionalnimi in socialnimi boji in kot taka potrebna reorganizacije.

Rešitev iz tega položaja je videl Kalergi v združevanju Evrope brez Anglije in Rusije, ki bi se jima, tako kot Ameriki in Aziji, ob bok postavili s carinsko unijo in defenzivno zvezo za varovanje in nedotakljivost meja. Sedež panevropskega gibanja je postal Dunaj, avstrijska vlada pa mu je namenila reprezentativne prostore v Hofburgu, nekdanji rezidenci

habsburških cesarjev. Tudi prva nacionalna organizacija panevropskega gibanja je bila avstrijska, ki pa je pognala močne korenine v številnih evropskih državah z izjemo Italije, kjer je bil Mussolinijev fašistični režim močno nastrojen proti panevropski ideji. Oktobra leta 1926 se je na Dunaju sestal prvi kongres Panevropske unije, ki se ga je udeležilo 2000 delegatov, predstavnikov 24 narodov. Med njimi je bila na kongresu tudi precej močna slovenska delegacija, ki jo je vodil dr. Anton Korošec, daleč najpomembnejši slovenski politik v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev (Coudenhove-Kalergi, 2000, str. 86).

Kasneje je bilo organiziranih še nekaj kongresov, na vseh pa so poudarjali pomembnost sodelovanja med narodi in potrebo po evropski federaciji. Panevropska unija pa je imela tudi sovražnike, s Hitlerjem, Mussolinijem in Stalinom na čelu. Kalergi je zaveznika našel v britanskem premieru Winstonu Churchill, ki je z naklonjenostjo gledal na idejo o vseevropskem povezovanju. Kasneje po drugi svetovni vojni pa so udarci proti panevropski uniji začeli prihajati tudi od tam, od koder se je to najmanj pričakovalo, saj je Churchill s svojim zetom Duncanom Sandysom ustanovil konkurenčno organizacijo - Gibanje za združeno Evropo. Ta si je za razliko od evropske zvezne države prizadevala za bolj ohlapno zvezo suverenih evropskih držav.

Ustanovitelj Panevropske pa si ni pustil vzeti iz svojih rok iniciative v evropskem združevanju. Tako so se 4. in 5. julija 1947 na njegovo pobudo sestali v Gstaadu zastopniki francoskih, grških, italijanskih in danskih parlamentarcev. Postavili so temelje Evropske unije parlamentarcev, ki jo lahko štejemo kot neke vrste predhodnico leta 1949 ustanovljenega Sveta Evrope. Leta 1952 se je unija združila z Evropskim gibanjem. Panevropsko gibanje je s smrtjo Stalina po Hitlerju izgubilo še drugega močnega sovražnika, ki je s svojo imperialistično politiko pripomogel h krepitvi ideje o nujnosti obrambnega povezovanja med evropskimi državami. Ker je za varnost zahodne Evrope tako ali tako skrbela ZDA z zvezo NATO, se je zdelo, da je evropska obrambna organizacija, ki jo je zagovarjal Kalergi, odveč. Finančna pomoč ZDA, ki je omogočila razcvet zahodnoevropskih ekonomij, pa je potisnila v ozadje še zahteve Kalergija o čimprejšnji ustanovitvi enotnega evropskega tržišča, carinske unije in skupne valute. Večina je bila mnenja, da je bil cilj, kar se evropskega institucionalnega povezovanja tiče, dosežen že z ustanovitvijo Sveta Evrope. Ustanovitelj panevropskega gibanja je umrl 27. Julija 1972 (Coudenhove-Kalergi, 2000, str. 86).

2.2.2 ARISTIDE BRIAND

Aristide Briand, večkratni francoski minister, je bil drugi resnejši pobudnik združevanja v medvojnem obdobju. Rodil se je leta 1862 v Nantesu ter kasneje študiral pravo v Parizu in bil glavni urednik socialističnega časopisa L'Humanite. Prizadeval si je za kolektivno varnost v svetu, za razorožitev in za poživitev vloge Društva Narodov. Kot ministrski predsednik je leta 1921 sodeloval na Washingtonski konferenci in se zavzemal za povojno spravo z Nemčijo, zaradi česar je moral kmalu po tej konferenci odstopiti z mesta ministrskega predsednika. Leta 1925 je bil zopet izvoljen in sicer za zunanjega ministra Francije in ministrskega predsednika. Še vedno se je zavzemal za pomiritev z Nemčijo in tako pripravil nemškega zunanjega ministra Stresemanna do tega, da je oktobra 1925 v Locanu priznal nemško -francosko mejo. Za ta dosežek sta bila oba leta 1926 nagrajena z Nobelovo nagrado za mir. 27. Avgusta 1928 je skupaj z ameriškim zunanjim ministrom Frankom B. Kellogom na konferenci v Parizu predložil pakt, ki sta ga poimenovala kar Briand - Kellogov pakt, znan tudi kot Pariški pakt, s katerim se je vseh 15 podpisnic odreklo uporabi sile v medsebojnih sporih. Kellog je naslednjega leta za to dobil Nobelovo nagrado za mir.

Leta 1929 je imel Briand odmeven govor v Društvu narodov, v katerem se je zavzel za tesnejše sodelovanje med suverenimi državami in za ustanovitev Evropske Unije, pobudo pa je ponovil leta 1930, ko je s svojim memorandumom podal prvo uradno izraženo podporo ideji integriranja. Leta 1931 je kandidiral za francoskega predsednika, a bil poražen z izvolitvijo Paula Doumerja za trinajstega predsednika Francije.

Ideje Evrope pa niso negovale samo demokratične sile ampak tudi tiste sile, ki so zakuhale drugo svetovno vojno. Kot smo že omenili, so italijanski fašisti v Rimu leta 1932 gostili mednarodno znanstveno srečanje o Evropi, vsem pa so znani tudi naporu nacistične Nemčije, ki je hotela preporoditi Evropo na svoj način. Nacistični ideologi so želeli Evropo, v kateri bi vsak narod, očiščen tujih elementov, živel skladno s svojimi življenjskimi zakoni. Narodi bi nato stopali v medsebojne odnose in se tako približevali idealu - Evropi, ki bi bila enotna in bi se povezovala okoli svojega jedra - Nemčije. Nadnacionalni element pa so poudarjali tudi v nenemških vojaških enotah, ki so se borile pod nemško zastavo.

2.3 DRUGA SVETOVNA VOJNA

Konec politike popuščanja s strani Velike Britanije in vojna napoved zahodnih držav Hitlerju, je pomenila začetek druge svetovne vojne. Začela so se gibanja za podporo antifašizmu in klic k združitvi vseh političnih sil, ki so si prizadevale za upor proti silam

osi. Odporniška in narodnoosvobodilna gibanja so se začela povezovati in znotraj teh so rasle tudi ideje o integraciji Evrope. Sama situacija na stari celini je prisilila države protifašistične koalicije in posameznike, da so bolj tesno sodelovali in tudi razmišljali o povojni ureditvi kontinenta. Eden takih je bil Jean Monnet, takratni koordinator zavezniških zalog, ki je že junija 1940 podal idejo o ustanovitvi zveze med Francijo in Veliko Britanijo. Načrt v katerem je predlagal ustanovitev skupne države, je razgrnil britanskemu premieru Winstonu Churchill. Novoustanovljena država bi imela združeno vlado in skupno vojno strategijo, tako bi se lažje postavila po robu silam osi.

Z začetkom druge svetovne vojne se je v Veliki Britaniji, v času naraščajočega zavzemanja za nadnacionalni federalni sistem, ki naj bi preprečil nevarnosti novih evropskih vojn, rodilo prvo množično gibanje za evropsko enotnost. Federal Union je bila ustanovljena 15.3.1939 na pobudo treh mladih aktivistov Patricka Ransoma, Charlesa Kimberja in Dereka Rawnsleya. Gibanje je hitro pridobivalo nove člane in je komaj nekaj mesecev po ustanovitvi štelo več kot 10.000 članov. Gibanje je v Veliki Britaniji nasploh vzbudilo veliko zanimanje, tako so tudi publikacije, ki so zagovarjale zamisel konfederacije, naletele na ugoden odziv. Tako se je pamflet W.B.Curryja »The case for federal union« v manj kot šestih mesecih prodal v več kot stotisoč izvodih. V tistem času še ni bilo jasno, kateri narodi naj bi ustvarili federacijo. Obstajale so zamisli o atlantski federaciji, pa tudi o povezavi med Francijo in Veliko Britanijo, neredki pa so celo verjeli, da lahko postopoma pride do združevanja na svetovnem nivoju.

Aktivisti gibanja so bolj verjeli v samo formo federacije, kot pa v dejstvo, da je ta ali oni narod primernejši od drugih za skupno dejavnost. Tak pogled federalistov se je oblikoval pod vplivom številnih del, ki so jih v začetku tridesetih let in še celo pred tem datumom na to temo objavili cenjeni strokovnjaki, nekateri med njimi so postali tudi člani gibanja. Med temi publikacijami je delo političnega filozofa Harolda Laskija, ki je v svoji »Grammar of politics« leta 1925 podčrtal federalno naravo družbe, najpomembnejša pa sta prispevka Lionella Robbinsa in predvsem Johna Philipa Kerra, bolj znanega kot lorda Lothiana, ki je kot sekretar premiera Lloyda Georgea sodeloval na Versajlski konferenci, s katere je odnesel pesimističen pogled na mednarodno ravnotežje, ki ga je ta vzpostavila. Seveda pa je bilo gibanje deležno tudi ognjevitih kritik, češ da gre za sabotiranje britanskega imperija, da ga vodijo fašisti ali pa zloglasni komunisti in da hoče ustvariti protisovjetski blok. Te obtožbe, pa tudi osamljena zahteva nekega konservativnega poslanca za prepoved takšnih gibanj, ki pa je Churchill ni upošteval, mogoče najboljše pričajo o drugi strani odziva, ki so ga bile deležne federalistične teze v Veliki Britaniji v tistem času.

Največja intenzivnost je za aktiviste Federal Uniona nastopila ne dolgo zatem, ko je britanska vojna vlada, ki jo je vodil Winston Churchill, po burni razpravi izglasovala sporazum o neločljivi zvezi s Francijo, ki je za obe strani predvideval skupno vlado in skupni parlament. Znano je tudi, kakšno vlogo je pri tem imela pobuda Jeana Monneta

kasnejšega predsednika Visoke oblasti Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ). Sporazum, ki ga je izglasovala britanska vlada, pa ni nikoli stopil v veljavo zaradi padca francoske vlade. Federal Union se je pol leta po generalni skupščini, ki je potekala 24. in 25.2.1940, znašla v finančni in organizacijski krizi, ki jo je še zaostriło medvojno pomanjkanje. Prišlo je do reorganizacije in odločitve, da se gibanje preusmeri v raziskave, vzgojo in izobraževanje (Laboratorio Europeo, 2001, str. 14).

Veliko je razlogov, da se po prvem izbruhu, ki ga je predstavljala Federal Union v Veliki Britaniji, ni več pojavilo gibanje za evropsko združevanje, ki bi se po pomenu lahko primerjalo z italijanskim Movimento Federalista Europeo ali nemško Europa - Union. Sicer pa je od takrat mnogo britanskih aktivistov prevzelo pomembne zadolžitve evropsko usmerjenih organizacij. Tudi sam Winston Churchill je v tem času odigral pomembno vlogo na področju idej integriranja. Že v medvojnem obdobju se je zavzemal za povezano Evropo in ustanovitev Sveta Evrope, v času vojne pa je postal še bolj zavzet. Tako je leta 1942 sporočil svojemu zunanjemu ministru: »...upam, da bo evropska družina delovala združeno kot eno pod Evropskim Svetom. Veselim se Združenih držav Evrope v kateri bodo meje med narodi minimalne in bo možen prost prehod« (Wistrich, 1994, str. 24).

Gibanja, ki so se zavzemala za evropsko federacijo, so v obdobju vojne pridobila na moči in njihov glas se je širil po vsej celini. Večji sestanki, konference predstavnikov federalistov in ostalih privrženecv integracije, so se tako odvijali v Veliki Britaniji (1941), Švici (Ženeva, 1944), Franciji (Pariz, 1945), kjer so sprejeli številne memorandume, ki so vsi po vrsti klicali k ustanovitvi unije med evropskimi državami. Ljudje v tej vojni niso videli le spopada za vojaško zmago, ampak tudi borbo za boljšo družbo, ki naj bi jo po vojni vzpostavila nova povezana Evropa.

Knjige in pamfleti, ki so bili vse pogostejši, so prišli v roke tudi dvema antifašističnima političnima zapornikoma v Italiji. To sta bila Altiero Spinelli in Ernesto Rossi, ki sta preživljala vojno na otoku Ventote kot politična zapornika Mussolinijevega režima. Slednja sta zaslužna za načrt manifesta, ki je bil sestavljen med zimo leta 1940 in 1941 in je danes znan kot Ventotenski manifest, v katerem opozarjata na krizo moderne civilizacije in podajata rešitev. Pravica naroda do neodvisnosti je utrjena in sprejeta, a opozarjata, da lahko država hitro preraste v totalitarno državo in se pri svojem delovanju ne ozira na druge, kar se je tudi zgodilo. Kot pišeta, je absolutna suverenost pripeljala do želje vsake države po dominaciji in strahu, ki ga čuti vsaka država do druge države in s tem do nenehnih konfliktov.

Tako Spinelli kot Rossi sta zahtevala sodelovanje zavezniških držav proti sovražniku, ki bi se nadaljevalo tudi po koncu vojne. Zavedala sta se, da bodo oblasti po vojni skušale obnoviti stare državne institucije v želji, da bi vzpostavile politično ravnotežje in ohranile svoje privilegije in da obstaja velika možnost, da se bodo po vojni na oblast vrnile

reakcionarne sile. Zato je potrebno, kot ugotavljata, vzpostaviti gibanje, ki ga Evropa potrebuje. To mora biti kritično do starih politik in sposobno sodelovati tako z demokrati kot tudi s komunističnimi silami. Treba je sprejeti federalistično reorganizacijo Evrope in vzpostaviti Združene države Evrope, ki bi zagotovile, da politične svoboščine ne bi bile le nekaj zapisanega ampak realnost. Besedilo, ki sta ga napisala, je skrivaj krožilo v krogih antifašistov in italijanskega odpora do ustanovitve Movimento Federalista Europeo 27.8. leta 1943, ki je leta 1946 prevzelo vlogo italijanske sekcije federalistov v Evropskem združenju federalistov.

Treba pa je reči, da sama zamisel federacije kot pogoja za obstoj suverenih držav ni originalna, saj tudi avtorja sama priznavata, da ju je navdihovala literatura, ki se je razcvetela v tridesetih letih okrog lorda Lothiana ali s Spinellijevimi besedami: »Nedvomno so boljše od nas to storili že drugi.«

3. INTEGRACIJA EVROPSKIH DRŽAV PO DRUGI SVETOVNI VOJNI

S kapitulacijo nemških in čez nekaj mesecev še japonskih oboroženih sil, se je končala druga svetovna vojna, ki jo lahko označimo kot največji vojaški spopad v zgodovini, pa tudi kot eno največjih in najtežjih preizkušenj na evropskih tleh živečih ljudi. Vanjo je bilo vpletenih dvainsedemdeset držav od osemindesetih, za seboj pa je pustila 45 milijonov žrtev. Največ žrtev je bilo prav v Evropi, ki je izgubila približno 40 milijonov prebivalcev. Prav zato je bilo upravičeno pričakovanje, da bodo tragične izkušnje druge svetovne vojne prispevale k ozaveščanju človeštva in ustvarile pogoje za sistem mednarodnih odnosov, ki bo temeljil na miru, varnosti, sodelovanju in napredku vseh subjektov (Benko, 1997, str. 220). Evropa se je prebudila vsa v ruševinah, v svet, ki je ustvarjal novo razmerje med silami, bistveno spremenil njihovo razporeditev in postavil temelje, ki so kasneje postali okostje povojnega sveta. Stara politična struktura Evrope je bila razbita, ravno tako pa tudi notranji odnosi med državami. ZDA so postale, na podlagi svoje politike, vojaške in pa gospodarske moči, voditeljica tako imenovanega zahodnega sveta, zmagovalki Velika Britanija in Francija pa sta prišli iz vojne močno oslabljeni in s kolonialnim sistemom, ki se jima je rušil. Tudi vzhod je dobil svojo voditeljico, to je bila Sovjetska zveza.

Začelo se je obdobje nove oblike soočanja bivših zaveznikov, t.i. hladna vojna med taboroma ZDA in SZ, ki je obvladovala mednarodno prizorišče v drugi polovici prejšnjega stoletja. SZ je imela prevladujoč vpliv v enem delu sveta, na območju, ki so ga zasedle ob koncu vojne Rdeča armada in druge komunistične oborožene sile, ZDA pa so imele vpliv nad drugim, kapitalističnim delom sveta. Šlo je za stanje ne vojne ne miru, katerega vsebina je bila neprestano politična, včasih pa tudi vojaška konfrontacija dveh povojnih

velesil, ZDA in SZ ter njunih blokov. Zahodnoevropske države so se bale SZ, ogroženi pa so se počutili tudi zaradi moči ZDA, Francija se je še vedno bala Nemčije, vsi skupaj pa so se bali izbruha tretje svetovne vojne, ki bi lahko dokončno sesula že tako porušeno Evropo.

Ker so bile zavezniške države ob koncu vojne v ruševinah, je Washington pričakoval hude povojne težave, ki bi lahko spodkopale družbeno, politično in gospodarsko stabilnost v svetu. Razmere takoj po vojni so namreč v številnih evropskih državah zamajale pozicijo zmernih politikov, ki so jih v tistem trenutku podpirali le še zahodni zavezniki, in povečale moč komunistov. Okrepljena SZ je začela posegati v obsežne predele Evrope in tudi neevropski svet in ZDA so se zavedle, da lahko to oslabi moč kapitalizma in s tem še poveča moč komunizma in s tem SZ.

3.1 MARSHALLOV PLAN IN ORGANIZACIJA ZA EVROPSKO SODELOVANJE

ZDA so že pred prvo svetovno vojno gospodarsko dohitevale Evropo, ki je po obeh vojnah dokončno zaostala za njimi. Glavni cilj Evrope je bil povrniti stari celini izgubljen gospodarski in politični status, ki ga je imela pred vojno. Kmalu je postalo jasno, še posebej po hudi zimi, ki je sledila, da ji sami to ne bo uspelo in da se brez pomoči ne bo mogla postaviti na noge. ZDA, ki so sedaj stale nasproti SZ, pa so potrebovali močno Evropo proti SZ in velik evropski trg.

Zato so si ameriški politiki postavili za cilj obnovitev in razvoj močnega evropskega gospodarstva. S tam namenom je junija leta 1947 zunanji minister ZDA predstavil program obnovitve evropskega gospodarstva, znan kot Marshallov plan, ki je pomenil shemo za zagotovitev finančne pomoči Evropi. S tem načrtom so ZDA ponudile gospodarsko pomoč, v višini skoraj 13 milijard dolarjev, vsem državam, ki so bile prizadete v drugi svetovni vojni. Marshallova finančna pomoč za obnovo gospodarstva je bila ponujena mnogim evropskim državam, vendar pa so jo sprejele le tiste, ki so se uvrščale v t.i. Zahodno Evropo, saj SZ in njen blok niso hoteli sprejeti »kapitalistične« pomoči.

Da bi načrt potekal tako kot je potrebno in da bi se pomoč pravično razdelila, je bil leta 1947 ustanovljen Odbor za evropsko ekonomsko sodelovanje (CEEC), ki je izdelal program delitve pomoči in obnove. Potem ko so ga leta 1948 odobrile ZDA, so članice Odbora ustanovile Organizacijo za evropsko sodelovanje (OEEC), ki jo je tako kot CEEC sestavljalo šestnajst držav, ki so prejemale pomoč. To so bile Avstrija, Belgija, Francija, Grčija, Irska, Islandija, Italija, Luxemburg, Nizozemska, Norveška, Portugalska, Švica, Švedska, Turčija in Velika Britanija ter ZR Nemčija, od vzhodnih držav pa sta povabilo dobili še Poljska in Češka, vendar se nanj nista odzvali. Prva naloga OEEC, ki jo je v štirih

letih tudi opravila, je bila razdelitev finančne pomoči med članice in spodbujanje trgovanja med članicami (Laqueur, 1993, str. 389).

Leta 1961, ko sta se organizaciji pridružili še ZDA in Kanada, je organizacija dobila transatlantski značaj, spremenilo pa se je tudi njeno ime in sicer v Organizacijo za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD). Čeprav je bila OEEC v osnovi medvladna organizacija, je vendarle zahtevala določeno, ne previsoko stopnjo institucionalnega sodelovanja med evropskimi državami, ki so bile včlanjene.

3.2 ZAHODNA UNIJA

ZDA pa niso potrebovale le gospodarsko močne Evrope, pač pa tudi vojaško-politično orodje, ki bi jim omogočalo delovanje v zahodni Evropi. Zahodnoevropski sistem vojaško – politične zveze je začel nastajati 17. marca leta 1948, ko je bila sprejeta Bruseljska pogodba, ki je vzpostavila t.i. Zahodno unijo. Pogodbo, ki je bila sklenjena za dobo petdesetih let, so podpisale Francija, Velika Britanija in države Beneluxa in z njo vzpostavile sodelovanje na gospodarskem, socialnem in vojaškem področju. Po resoluciji ameriškega senatorja Arturja Vandenbergga, ki se je odrekla načelu, po katerem se ZDA ne bi povezovale z evropskimi državami, in opustitvi izolacionistične politike, so ZDA takoj začele pogajanja s podpisnicami bruseljske pogodbe o ustanovitvi transatlantske vojaško - politične organizacije. Rezultat teh dogovarjanj je bila ustanovitev Severnoatlantskega pakta ali pakta NATO (North Atlantic Treaty Organization) 4. aprila leta 1949, ki je povezal članice Zahodne unije in pa ZDA ter Kanado. 23. oktobra leta 1954, ko so bili med drugim ukinjeni okupacijski režimi v ZR Nemčiji in je bila ta sprejeta v NATO, je bila Bruseljska pogodba spremenjena na podlagi Londonske konference, ki je potekala 3.oktobra 1954. Spremenjeno oziroma črtano je bilo določilo, ki je govorilo o potrebi obrambe pred napadalno nemško politiko, sama Zahodna unija pa se je tudi preimenovala v Zahodnoevropsko unijo (WEU), ki deluje še danes.

Marshallova pomoč in Zahodna unija, ki sta bila produkta hladne vojne, sta tako postala dva politična dejavnika, ki sta pripomogla k intenzivnejšemu iskanju primerne oblike, vsebine sodelovanja evropskih držav in stare zamisli o združevanju držav znotraj Evrope so ponovno oživele in stopile v politično areno. Med različnimi, bolj ali manj teoretično podprtimi idejami, je mogoče prepoznati nekaj glavnih smeri razmišljanja, ki se zavzemajo za to:

- da bi morala nova Evropa temeljiti na ohlapnih povezavah, prvenstveno na področju gospodarstva in mednarodne delitve dela;
- da bi ustanovili Skupnost evropskih držav, ki bi imela pravico izdajanja skupnega denarja, ukinitve carinskih ovir, oblikovanja skupne zunanje politike in razpolaganja z oboroženimi silami;

- da bi obsegala tudi Veliko Britanijo;
- da bi obsegala le Francijo in sosednje države;
- da bi ohranila zvezo z ZDA;
- da bi ohranila neodvisno politiko;
- da Evropa ne bi smela pripadati Američanom; biti mora dovolj močna, da ne bi postala območje vpliva druge velike države (Arah, 1995, str. 54).

Idejo povezovanja evropskih držav pa je še naprej gojil tudi bodoči vodja največje britanske opozicijske stranke, Winston Churchill, ki je takoj po nepričakovanem in vsekakor bolečem porazu na prvih povojnih volitvah, odšel na pot po evropskih državah in po ZDA, in tam predstavljal svojo vizijo nove Evrope - Združene države Evrope. Takšno stališče je bilo nedvomno presenetljivo, saj je prihajalo od človeka, ki je med drugo svetovno vojno v največji meri utelešal vrednote obrambe lastnega naroda in s tem v Evropi in po svetu postal znan kot zastavonoša svobode in zakonitosti.

Za Churchilla je bila Evropa dežela, kjer ima začetke večina dosežkov s področja kulture, umetnosti in znanosti, tako antičnega kot tudi modernega časa. Zato je tudi gojil prepričanje, da za Evropo, če bi bila združena, ne bi bilo meja sreči in bogastvu. Po njegovih besedah bi bilo potrebno znova ustvariti evropsko družino, ter ji dati na razpolago strukturo, v kateri lahko živi v miru, varnosti in svobodi (Mastnak, 1998, str. 89).

Zavzel se je za oblikovanje Združenih držav Evrope, ki bi ljudem dala možnost, da se razvijajo v zavetju in svobodi, saj je jasno, da bolj ko države sodelujejo, manjša je nevarnost spopadov. Za primer je Churchill postavljajl Britanski Commonwealth in njegove mehanizme, pa tudi ZDA. Opozoril je, da že obstajajo okvirji in procedure, ki bi povezali zahodnoevropske države. Državniki naj bi prevzeli koncepte iz delovanja Društva narodov, saj je bil Churchill prepričan, da je bilo delovanje držav članic krivo za neuspešnost Društva narodov, ne pa sam koncept organizacije. V svojih govorih je izpostavljajl tudi odnos med Francijo in Nemčijo in njuno partnerstvo postavljajl kot pogoj za novo, mirno življenje Evrope. Ni se bal govoriti tudi o ponovni vključitvi Nemčije v evropsko družino in o skupnem državljanstvu. Rdeča nit vseh njegovih govorov je bila Združena Evropa, ki bi povezala države z vezmi upanja in prijateljstva ter s tem utrdila varnost pred novimi vojnami in konflikti.

Priznati pa je treba, da njegova stališča glede vloge Velike Britanije niso bila popolnoma jasna. Tako je leta 1946 še razmišljajl o sistemu v katerem naj bi svet obvladovali trije protagonisti, na eni strani ZDA, na drugi Evropa, nekje vmes pa bi bil britanski imperij. Že maja naslednjega leta pa je Veliko Britanijo videl kot eno izmed držav, ki naj bi sestavljajle Združene države Evrope.

3.3 EVROPSKI KONGRES V HAAGU

Raznolikost idej in predlogov, ki so se dotikali preoblikovanja Evrope, se je pokazala tudi na t.i. Haaškem kongresu. V Haagu je namreč od 7. do 10. maja 1948 potekal neuradni Evropski kongres, za katerega je dal pobudo Duncan Sandys. Na kongresu, ki ga je vodil Winston Churchill, se je zbralo okoli 800 predstavnikov iz vrst poslancev, ministrov, industrijalcev, filozofov, pisateljev in drugih, vseh evropskih narodnosti, ki so se vsi po vrsti zavzeli za nov model političnega sodelovanja, ki naj bi presegel izrazito politično razdrobljenost. Na kongresu so bili prisotni tudi opazovalci iz ZDA in britanskega Commonwealtha ter izbrana družba približno 250 novinarjev, ki so predstavljali svetovni tisk. V okviru pogovorov je bila podana tudi ideja za Evropski parlament, katere avtor je bil Paul Reynoud, francoski finančni minister, ki je želel vzpostaviti parlament, v katerem bi imelo šestnajst držav svoje predstavnike in sicer po ključu: en predstavnik na milijon prebivalcev.

Kongres je bil le prvi v vrsti kongresov, ki so sprožili v javnem mnenju in pa pri nosilcih oblasti kampanjo za evropsko združevanje in razdelili privržence evropskega povezovanja na dve struji:

- federaliste, predvsem predstavnike iz držav Beneluxa, Francije in Italije, ki so bili za oblikovanje evropske federalne vlade, ki bi bila odgovorna evropski zakonodajni skupščini in
- unioniste (funkcionaliste), ki so se zavzemali za ustanovitev nekakšnega evropskega Commonwealtha na konfederalnih temeljih. Te so sestavljali predvsem člani iz Velike Britanije in skandinavskih držav.

3.4 SVET EVROPE

Rezultat številnih uradnih in neuradnih srečanj, sestankov in predvsem Haaškega kongresa je bil 5. maja 1949 ustanovljen Svet Evrope. Organizacija je predstavljala kompromis med federalisti in unionisti in je temeljila na načelih klasičnega mednarodnega sodelovanja brez federalističnih oz. nadnacionalnih značilnosti. Cilji te politične organizacije niso bili usmerjeni k vzpostavitvi federacije ali unije, temveč k odločanju o vsebinskih vprašanjih na podlagi soglasja po vzoru večine mednarodnih organizacij, ki predstavljajo instrument medvladnega sodelovanja. To pa nikakor ne zmanjšuje njenega pomena, prav nasprotno, s sprejemanjem številnih konvencij s področja gospodarstva, kulture, socialne politike in prava Svet Evrope krepi vezi med državami članicami in tako spodbuja njihov hitrejši družbenogospodarski napredek.

Statut so leta 1949 podpisale vlade Belgije, Danske, Francije, Irske, Italije, Luxemburga, Nizozemske, Norveške, Švedske in Velike Britanije, za sedež organizacije pa so določili Strasbourg. V statutu so se države zavzele za krepitev miru, ki temelji na pravičnosti in mednarodnem sodelovanju, za sodelovanje in sprejemanje skupnih akcij pri ekonomskih, družbenih, kulturnih, znanstvenih, pravnih in administrativnih zadevah ter za uresničevanje in razvijanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ali kot je bilo zapisano v pogodbi: » Za vzdrževanje in nadaljnje uresničenje teh idealov ter za pospeševanje ekonomskega in družbenega razvoja je potrebna tesnejša zveza med vsemi enako mislečimi državami.«

Sodelovanje med članicami je potekalo v komiteju ministrov, znotraj svojega institucionalnega mehanizma pa je vzpostavil Svet Evrope tudi prvo posvetovalno skupščino, ki so jo sestavljali člani nacionalnih parlamentov. Kot je določilo IV. poglavje, je imela in ima vsaka članica v odboru ministrov svojega predstavnika, to je minister za zunanje zadeve, vsak predstavnik pa ima en glas. Vse resolucije, ki jih Svet sprejme, so sprejete po načelu soglasnosti, o vprašanjih, ki izhajajo iz poslovnika ali iz finančnih in administrativnih pravil, pa se odloča z navadno večino predstavnikov. Svet je tudi vzpostavil Svetovalno skupščino, ki je posvetovalni organ in razpravlja o vprašanjih, ki so v njeni pristojnosti in posreduje svoje zaključke ministrskemu odboru v obliki priporočil. Ministrski odbor Sveta Evrope se je prvič sestel 8. avgusta 1949, srečanje pa je odprl Robert Schuman, francoski zunanji minister. Članice te mednarodne organizacije so se odločile, da bo predsedovanje potekalo po abecednem redu, tako je najprej predsedovala Belgija. Do leta 1951 so se nato Svetu priključile še Grčija, Turčija, Islandija in Zvezna republika Nemčija v dveh fazah, danes pa šteje štiriinštirideset držav članic.

Svet Evrope je bila prva evropska politična organizacija, ki pa ni nikoli dobila prave pravne moči. Deluje namreč na principu soglasnosti in ima vlogo svetovalnega organa, ki svetuje oz. predlaga vladam ukrepe. Federalisti znotraj Sveta Evrope so si sicer nenehno prizadevali za vzpostavitev organov, ki bi usmerili delovanje tega v unijo. S tem so želeli razviti nadnacionalno avtoriteto in povečati moč svetovalne skupščine in ministerskega odbora, a so dosegli le to, da se zunanji ministri na konferenci srečujejo po dvakrat na leto.

3.5 EVROPSKA SKUPNOST ZA PREMAG IN JEKLO

Z ustanovitvijo OEEC se je povečalo sodelovanje med evropskimi državami na gospodarskem področju, s zvezo NATO na vojaškem in s Svetom Evrope na političnem področju, vseeno pa je od vojne naprej še vedno ostalo odprto vprašanje Nemčije. Na sestankih zunanjih ministrov sta morali ZDA in Evropa rešiti še problem odnosa med Francijo in ZRN kakor tudi sam položaj Nemčije.

Že pri oblikovanju številnih načrtov za povojno ureditev zasedenih nemških ozemelj, se je jasno pokazalo, da imajo ZDA in SZ, tedaj še zaveznici, različne poglede na razvoj

Nemčije. Vse se je vrtelo predvsem okrog vprašanja, kdo bo imel nad tem področjem več vpliva, tako se je, ko se je vojna končala, vnel boj za Nemčijo, ki pa je hkrati bil tudi boj za politične, ideološke in gospodarske pozicije. S tem je nemško vprašanje postalo tudi glavni akter v hladni vojni. Iz delov nemškega ozemlja, ki so bili pod upravo ZDA, Velike Britanije in Francije je leta 1949 nastala Zvezna republika Nemčija, na vzhodu pa iz sovjetske cone Nemška demokratična republika. Kot že omenjeno, je bila največja želja ZDA in Angležev čim hitrejša rehabilitacija ZRN, da se ta čim hitreje gospodarsko okrepi in kasneje tudi oboroži ter tako postane obrambni ščit pred sovjetskim vplivom.

Položaj ZRN je tako postal vitalnega pomena za Zahodno Evropo, kar ni bilo niti najmanj všeč Franciji, ki se je še vedno bala ponovnega napada Nemčije, celotno situacijo pa je zapletalo še sporno Porurje. Zahodnoevropskim državam je postajalo vse bolj jasno, da se bodo lahko postavile na noge le z medsebojnim sodelovanjem in da bi najlažje onemogočili spore med ZRN in Francijo enostavno tako, da bi prepletli francoske in nemške zadeve. Tega se je dobro zavedal tudi Jean Monnet, ki je bil direktor t.i. Francoskega modernizacijskega načrta. Jasno mu je bilo, da mora Francija reorganizirati gospodarstvo, zagotoviti potrebe za domači trg, povečati nacionalno proizvodnjo, prav tako pa tudi zunanjo trgovino, če želi obnoviti gospodarstvo in napredovati. Da bi to lahko dosegli, je potrebno vzpostaviti sodelovanje med evropskimi državami v različnih sektorjih.

Ker sta bila premog in jeklo takrat še vedno dva ključna sektorja v industriji, naj bi ravno ta dva sektorja premaknili izpod nacionalnih kontrol in ju dali pod skupno nadsupranacionalno oblast. Na ta način zasnovan načrt ni presenetljiv, saj je bil Monnet že od štiridesetih let prejšnjega stoletja pod vplivom evropskih gibanj za povezovanje evropskih držav. Že leta 1940 je Churchill in De Gaullu predlagal takojšnjo federacijo med Francijo in Anglijo. Kasneje pa še večkrat omenjal, da bi prišlo do gospodarskega protekcionalizma v primeru, da bi se države obnovile na temelju nacionalne suverenosti. Zato bi morale evropske države postati federacija ali evropska entiteta, ki bi ustvarila eno gospodarsko skupnost. Ker se je Monnet dobro zavedal, da so države po vojni ravnokar ponovno pridobile državno suverenost, je predlagal postopno povezovanje na osnovi funkcionalne metode. Države naj bi se odpovedale le dogmi o nedeljivosti suverenosti in s tem določenim delom suverenosti na nekaterih jasno določenih področjih, v zameno pa bi dobile pravico do nadzora tistih zadev pri svojih partnerkah, ki bi postale stvar skupnega upravljanja.

Monnet je tako izrisal načrt o skupnosti za premog in jeklo in z njim prišel do Roberta Schumana, francoskega zunanjega ministra in pa francoskega ministrskega predsednika Plevna. 9. maja leta 1950, na dan, ko se danes praznuje Dan Evrope, je Robert Schuman predstavil načrt na tiskovni konferenci v Parizu in nemškemu predsedniku Konradu Adenauerju v Bonnu. Schumanov načrt ni predstavljal le stališča ali poziva k združevanju, pač pa je šlo za konkreten načrt, predvsem za prevzemanje velike odgovornosti -

ustanovitve skupne Visoke oblasti, odgovorne za francosko - nemško proizvodnjo premoga in jekla v okviru odprte organizacije, ki se ji lahko pridružijo vse evropske države. V svoji zgodovinski izjavi je Schuman dejal: »Evrope ne bo mogoče ustvariti naenkrat ali po enostavnem načrtu. Zgradili jo bomo s konkretnimi dosežki, ki bodo najprej ustvarili dejansko solidarnost« (Moussis, 1999, str. 30).

Schuman je, po predlogu Monneta, predlagal oblikovanje skupnega trga v industriji premoga in jekla in se zavzel za funkcionalno metodo procesa evropske integracije. Poziv francoskega zunanjega ministra je veljal vsem evropskim državam, načrt pa je bil predan tudi vsem ameriškim ambasadorjem v Evropi. V pariški ambasadi so celo ustanovili t.i. Delovno skupino za Schumanov načrt. Prišlo je tudi do manjšega škandala, saj je francoska vlada obvestila britansko vlado o načrtu le nekaj ur pred izdajo deklaracije, kar je angleškega zunanjega ministra Ernesta Bevina pognalo v bes (Moussis, 1999, str. 25).

20.junija leta 1950 so se v Parizu zbrali predstavniki Belgije, Francije, Italije, Luksemburga, Zvezne republike Nemčije in Nizozemske, torej držav, ki so se pozitivno odzvale pozivu, in preučili Schumanov predlog. Do podpisa pogodbe pa je prišlo 18.4.1951. leta (Arah, 1995, str. 63). Potrebni sta bili približno dve leti od predstavitve načrta, da sta organizacija in institucija, ki ju je predvidel Schumanov načrt, začeli delovati. Razlog za to je iskati tudi v manjšem navdušenju narodnih skupščin, saj je bilo potrebno več kot leto dni za izvedbo ratifikacijskih postopkov. Pogodba je v veljavo stopila 25.julija leta 1952.

3.5.1 POGODBA O USTANOVITVI EVROPSKE SKUPNOSTI ZA PREMOG IN JEKLO (ESPJ)

V uvodu pogodbe so države podpisnice zapisale, da želijo vzpostaviti ekonomsko skupnost za premog in jeklo, ki bi dala osnovo za globljo in širšo skupnost med ljudmi, ki so jih predolgo delili krvavi spopadi. Njihova dolžnost je storiti vse potrebno za realizacijo večje gospodarske rasti, naraščanje zaposlenosti in življenjskega standarda prebivalcev držav članic, z usklajevanjem nacionalnih ekonomskih politik in oblikovanjem skupnega trga. Podpisniki so se zavezali, do bodo ustvarili pogoje, ki bi zagotavljali kar najbolj razumno distribucijo proizvodnje na čim višji stopnji produktivnosti in povečali zaposlenost, hkrati pa ne bi povzročali globalnih motenj v gospodarstvih držav članic.

Določili so tudi glavne naloge skupnosti in njene dejavnosti, ki so:

- doseči zaloge za skupni trg;
- poskrbeti, do bodo imeli vsi znotraj skupnega trga enake pristojnosti in dostop do virov;

- izboljšati delovne pogoje in standard življenja delavcev v industrijah, za katere so odgovorni;
- delovati na povečevanju mednarodne trgovine;
- zagotoviti nenehno rast in modernizacijo proizvodnje ter izboljšanje kvalitete brez ščitenja konkurenčnih panog;
- odpraviti uvozne in izvozne carine, dajatve z enakovrednim učinkom in količinske omejitve pri gibanju proizvodov;
- odpraviti restriktivne običaje, ki vodijo k delitvi ali izkoriščanju tržišč;
- odpraviti državne subvencije, pomoč ali posebne takse v kakršnikoli obliki,... (Arah, 1995, str. 67).

Pogodba je določila tudi institucionalni okvir ESPJ in sicer: Visoko oblast, Posvetovalni odbor, Sodišče in pa Svet ministrov. Visoka oblast je izdajale akte, ki so različno učinkovali. Z odločbami je sprejemala direktno in v celoti zavezujoče odločitve. S priporočili odločitve zavezujoče glede ciljev, ne pa tudi glede metod njihove uresničitve, z mnenji pa so podali stališča neodvisne narave (Arah, 1995, str. 68). Vse odločitve so bile izpostavljene političnemu nadzoru Skupščine in pravni kontroli pred Sodiščem, ki je delovalo kot mednarodno, upravno in ustavno sodišče hkrati. Kljub širokim pooblastilom je Visoka oblast v mnogih primerih morala priskrbeti soglasje Sveta ministrov (predstavniki vlad), ki je odločitve sprejemal s soglasjem in z navadno ali kvalificirano večino, odvisno od določil pogodbe.

V institucionalni obrazec so vključili tudi parlamentarni organ, Skupščino, ki se je prvič sestala 10.septembra leta 1952 in je imela 78 predstavnikov. Zvezna republika Nemčija, Italija in Francija so imela po 18 predstavnikov, Belgija in Nizozemska po 10, Luxemburg pa 4.

Skupno tržišče posameznih proizvodov je bilo postopoma vzpostavljeno, tako je 10. februarja 1953 začelo delovati skupno tržišče za premog, železove rude in odpadke, skupni trg za jeklo pa po 10.maju istega leta ter za posebna jekla po 1.avgustu leta 1954.

3.5.2 PRVA ORGANIZACIJA INTEGRACIJSKE NARAVE

Z ustanovitvijo ESPJ in prenosom dela suverenosti na neodvisno Visoko oblast, ki je sprejemala zavezujoče odločitve, se je v Evropi začelo sodelovanje držav članic, ki se je razlikovalo od že obstoječe kooperacije znotraj tradicionalnih mednarodnih organizacij, kot je bil npr. Svet Evrope. Bistvo Sveta Evrope in mednarodnih organizacij take narave je bilo in je sodelovanje članic v smeri iskanja rešitev, ki bi zadovoljile vse. Njihova glavna naloga je, da rešujejo nasprotje med suverenimi državami prek organiziranih stalnih

organov v katerih se dela v skladu s statuti. Organizacije take narave nimajo nadnacionalnih obeležij in ne posegajo v suverenost posameznih držav.

Za razliko od tradicionalnih mednarodnih organizacij (OZN, OEEC) pa je bila ESPJ prva mednarodna organizacija v okviru katere so se začela razvijati tudi naddržavna obeležja. Kot smo videli, so bili njeni organi neodvisni od držav članic, njihova določila pa za vse zavezujoča. ESPJ je bila prva v vrsti mednarodnih organizacij integracijske narave, v okviru katerih poteka integriranje na meddržavni ravni in sicer na ekonomskem, kulturnem, pa tudi političnem področju. Vzporedno z združevanjem različnih delov v novo celoto, je začel potekati tudi meddržavni proces, ki naj bi pripeljal v končni fazi do unifikacije, ki je sinonim za prenos nadzora nad sredstvi prisile, alokacije virov in dominantne identifikacije s posameznih političnih enot na sistem izven njih samih (Arah, 1995, str. 45). Z Evropsko skupnostjo za premog in jeklo se je ta proces začel v okviru funkcionalne integracije, ki jo razlaga funkcionalistična politična teorija integracije. David Mitrany, ki je bil utemeljitelj funkcionalizma, je s svojo teorijo ponudil globalno rešitev konfliktov med državami in sicer z vzpostavitvijo tesnih oblik sodelovanja, ki bi zbližale narode (Arah, 1995, str. 25). Zagovorniki te poti integracije so bili prepričani, da bi sodelovanje na tehničnem in ekonomskem nivoju imelo pozitivne posledice tako za krepitev miru kot tudi za politično integracijo. Najprej naj bi organizirali mednarodne organizacije na področju prometa, znanosti, trgovine in v zdravstvu, kasneje pa postopoma še na drugih področjih. V okviru teh organizacij naj bi nato lažje uskladili in združili interese in aktivnosti držav članic in pa razvili mrežo mednarodnih odnosov, s katerimi bi počasi prerasli politične delitve. Kar pomeni, da se zavzemajo za integracijo naddržavnega tipa, najprej na področju gospodarstva kot osnovi povezovanja zahodnoevropskih držav. To povezovanje naj bi se kasneje avtomatično preneslo na področje politike, zunanje politike in obrambe in na koncu pripeljalo do unije oziroma federacije.

Za razliko od zagovornikov funkcionalizma so federalisti zahtevali, da se takoj ustanovijo federalne institucije na področju vojske, policije in zakonodaje. Zahtevali so, da se pojmovanje nedotakljivosti in nedeljivosti suverenih držav zaradi možne prevlade ene države, umakne prožnejšemu razumevanju nacionalne suverenosti. Ali kot je leta 1939 zapisal Lord Lothian, zagovornik federalizma : »anarhije ne more končati noben sistem sodelovanja med suverenimi državami, ampak le federalna unija« (O'Neill, str. 165). V federativni skupnosti držav bi bila politična moč razporejena in urejena med centralno vlado in regionalnimi avtoritetami, ki bi ohranile mero avtonomnosti. Zelo blizu uresničitvi svojih načrtov so bili federalisti v začetku petdesetih in sicer v okviru dveh projektov: ustanovitvi Evropske obrambne skupnosti (EOS) in Evropske politične unije (EPU).

3.6 SPODLETELI POSKUS USTANOVITVE EOS IN EPU

Izbruh korejske krize in ameriški predlog, naj se ZR Nemčija vključi v obrambo zahodne Evrope, je zahodnoevropski prostor postavila pred novo preizkušnjo. Jean Monnet je dobrih šest mesecev po tem, ko je Schuman predstavil njegovo zamisel o skupno nadzorovanem izkoriščanju potencialov na področju proizvodnje premoga in jekla, pričel snovati še en načrt in sicer načrt oboroževanja v Evropi. 24. oktobra 1950 je francoski obrambni minister, Rene Pleven, razgrnil načrt pred narodno skupščino, v katerem je predlagal oblikovanje združene evropske armade pod skupnim poveljstvom kot rešitev vprašanja ponovnega oboroževanja ZR Nemčije.

Tako kot je ESPJ pomagala Nemčiji, da se ponovno industrializira in gospodarsko opomore, naj bi sedaj Evropska obrambna skupnost dala možnost Nemčiji, da se ponovno oboroži, to pa je bila tudi glavna težnja ZDA. EOS bi bila mednarodna organizacija nadnacionalne narave, ki bi imela skupne ustanove politične narave, skupne oborožene sile, v katerih bi korakale tudi nemške sile, skupen proračun in bi delovala v sodelovanju z Natom.

Načrt Plevena se je začel realizirati februarja naslednje leto, ko so se začela pogajanja za ustanovitev EOS, pogodba pa je bila nato podpisana 27. maja 1952. Tega leta se je nato organiziral tudi t.i. konstitucionalni komite, ki je imel nalogo, da zriše statut za nadnacionalno Evropsko politično unijo, ki bi delovala vzporedno z EOS in bi postala temelj Evropske federacije. Osutek pogodbe o ustanovitvi EPU je bil predstavljen v Strasbourgu 10. marca leta 1953. EOS in EPU sta postali vroči temi in naslednji meseci so bili polni burnih razprav, ki so trajale do dokončnega propada zamisli 30. avgusta leta 1954, ko je francoska narodna skupščina zavrnila ratifikacijo pogodbe, saj je razumela opustitev državne vojske za resno kršitev suverenosti (Moussis, 1999, str. 31). Opustitev zamisli o združevanju na političnem in vojaškem področju predstavlja prvi konkretni neuspešni korak v uresničevanju federalistične zamisli o oblikovanju Evrope kot politične skupnosti.

Še danes ostaja vprašanje, kakšna bi bila pot evropske integracije, če se to ne bi zgodilo, jasno pa je, da se je nadaljnja integracija odvijala korak za korakom po funkcionalistični in pragmatični poti. Oba načrta ste se izkazala za prenačljena, saj sta želela dati pod skupno oblast dva zelo pomembna segmenta državne suverenosti - obrambo in zunanjo politiko, na kar pa države in njeni državljani, predvsem pa Francija, niso bili pripravljeni.

3.7 EVROPSKA GOSPODARSKA SKUPNOST (EGS)

Veto francoske narodne skupščine in propad ideje o EOS in EPS, sta ohladila odnose med članicami ESPJ, a kljub temu je šesterica iskala nove poti povezovanja. Vsem je bilo

namreč jasno, da ESPJ deluje uspešno (v manj kot desetletju se je količina jekla in premoga v šestih državah povečala za 75 odstotkov), da prinaša napredek in dokazuje, da je gospodarska integracije mogoča. Na drugi strani pa so se zavedali, da bo integracija uspešna le, če se bo razširila še na druga področja gospodarskega življenja. Integracijska prizadevanja je ponovno oživil nizozemski zunanji minister Johan Beijen, ki je podal predlog o ustanovitvi carinske unije za celo vrsto novih gospodarskih panog, med njimi tudi za energetiko (vključno z nuklearno) in transport. O tem predlogu in o Monnetovi zamenjavi, ki je, razočaran s smerjo integracije in delovanjem ESPJ, predlagal svoj odstop, so se nato dogovarjali v italijanski Messini, junija 1955. Tu je dobil belgijski zunanji minister, Paul - Henri Spaak, pooblastilo za vodenje medvladnega odbora, katerega naloga je raziskati možnosti nadaljnjega razvoja skupnega trga z usklajevanjem ekonomskih in socialnih politik držav članic. Spaak se je vrgel v delo in napisal poročilo o možnih opcijah, formiral komite in začel z medvladnimi diskusijami, v okviru katerih se ga je tudi prijel vzdevek »Gospod Evropa« (Dinan, 1994, str. 31).

3.7.1 RIMSKA POGODBA

Po tem, ko je bilo Spaakovo poročilo posredovano vladam 21.aprila leta 1956, so začeli razni komiteji in podkomiteji risati in oblikovati specifične dele končnega predloga, ki je bil predstavljen konec maja 1956. leta na ministrskem sestanku v Benetkah. Odločili so se, da ga bodo uporabili kot temelj snovanja dveh novih pogodb. Še istega leta so se sestali vladni predstavniki držav članic ESPJ v Bruslju in uskladili poglede na probleme, ki so se porajali. Rojeni sta bili pogodbi o ustanovitvi Skupnosti za atomsko energijo (EURATOM) in Evropske gospodarske skupnosti (EGS). Prva se je nanašala na vprašanje atomske energije, druga pa na gospodarstvo kot celoto. Pogodbo, t.i.Rimsko pogodbo, so nato države članice podpisale že deset mesecev kasneje 25.marca 1957. leta v Rimu, njena temeljna načela pa so bila:

- odpraviti carine in ustvariti skupno carinsko politiko in trgovinsko politiko do držav nečlanic;
- odpraviti ovire med državami članicami pri pretoku ljudi, storitev in kapitala;
- vzpostaviti skupno kmetijsko politiko;
- uveljaviti skupno politiko transporta;
- ustvariti mehanizem svobodne konkurence znotraj skupnosti;
- koordinirati gospodarsko politiko;
- uskladiti lokalne zakone;
- ustanoviti Evropski socialni sklad;
- ustanoviti Evropsko investicijsko banko;
- povezati se s čezmorskimi deželami in nekdanjimi kolonijami,... (Arah, 1995, str. 75).

Pogodba EGS in EURATOM sta stopili v veljavo 1. januarja 1958. Z začetkom delovanja EGS sta se tako začeli uveljavljati carinska unija in skupni trg, katerega namen je bil ustvariti veliko območje s skupno gospodarsko politiko, kar bi omogočalo razvoj močnih gospodarstev in s tem povečalo njihovo stabilnost, zvišalo življenjski standard in zmanjšalo brezposelnost. Način vzpostavitve prostega trga ni bil zamišljen kot posledica preišljenega planiranja, temveč kot posledica prostega in konkurenčnega trgovinskega prometa v skupnosti. Jasno je, da te zamisli ni bilo mogoče uresničiti čez noč, zato so ustanoviteljice predvidele dvanajstletno prehodno obdobje postopnega odpravljanja ovir skupnemu trgu. EURATOM je na drugi strani spodbujala hitrejši razvoj jedrske energije v državah članicah. Šest držav članic je začelo s postopno odpravo kvot in carin in z vzpostavljanjem svobodne konkurence v okviru skupnega trga.

Vse članice so si od Pogodbe obetale večjo gospodarsko rast, manjšo brezposelnost in nova tržišča in so zato tudi podprle gospodarsko integracijo. ZRN si je s podpisom zagotovila še trdnejši položaj, Francija pa je v vzpostavitvi skupnega trga videla možnost lastnega ekonomskega napredka. Tudi po izvolitvi Charlesa de Gaulla za predsednika (1958), ki ni bil velik pristaš integracije in je neuradno izjavil: »ko pridem na oblast bom raztrgal Pariško in Rimsko pogodbo« (Dinan, 1994, str. 42), je Francija še naprej zagovarjala integracijo, a le na gospodarskih temeljih.

Za razliko od Pariške pogodbe, ki je vzpostavila ESPJ, veljavnosti Rimske pogodbe niso omejili. Parlamentarna skupščina in Sodišče sta bila skupna z ESPJ, ločena pa sta bila Sveta ministrov, Visoka oblast ter Komisija.

3.8 OD RIMA DO ATEN

Prvi zametki EU so bili narejeni. Potrebno pa je bilo še dosti časa, usklajevanja in reševanja problemov, da je bila ustanovljena EU, kot jo poznamo danes. Že iz zgodovine je znan poseben status Velike Britanije, ko govorimo o združeni Evropi. Angleži so sebe vedno videli kot nekakšnega nadzornika ali varuha vsega dogajanja v Evropi.

3.8.1 ODNOS VELIKE BRITANIJE DO EVROPSKIH INTEGRACIJ

Čeprav je bil Churchill eden največjih in najbolj gorečih načrtovalcev združene Evrope, je zanimivo, da se ni mogel odločiti ali naj bi Veliko Britanijo vključil ali izvzel iz svojih načrtov. Tako je leta 1946 z govorom v Zurichu spet pozival k Združeni Evropi, vendar le kontinentalni del, svojo državo pa je videl le kot spodbujevalko teh procesov. Tudi obe povojni vladi, tako laburisti kot konservativci, sta se umaknili od tega vprašanja. Glavni argument britanske vlade proti je bil, da Velika Britanija, s tem ko bi se pridružila

integracijskim procesom, ne bi imela v popolni kontroli lastne ekonomije, ampak bi bila ta prepuščena nadnacionalni avtoriteti - Komisiji EGS v Bruslju. Prisoten je bil tudi strah, da se ne bi odnosi znotraj Commonwealtha skrhalo, če ne bi Britanija dajala prednosti dobrinam iz držav Commonwealtha. Pa tudi sama organizacija je bila s 800 milijoni prebivalcev bolj obetavna kot EGS s 165 milijoni (Laqueur, 1993, str. 384). Tretji večji razlog za proti vstopu Velike Britanije v EGS je bila angleško – ameriška zveza, ki je veljala za posebno in je Britanci niso hoteli uničiti.

Gospodarstvo Velike Britanije je bilo po vojni manj prizadeto kot po ostali Evropi, zato niso čutili tako velike potrebe po iskanju novih oblik mednarodnega sodelovanja. Vse njihove zamisli so se osredotočile predvsem na oblikovanje območja svobodnega trga brez poseganja v nacionalno suverenost, brez enotne skupne tarife in s postopnim ukinjanjem carin. Tako je dala Velika Britanija pobudo za ustanovitev Evropske skupnosti za svobodno trgovino (EFTA). Leta 1959 so pogodbo podpisale: Velika Britanija, Avstrija, Danska, Norveška, Portugalska, Švedska, Švica, Finska, Islandija in Liechtenstein. Članice EFTE so se, drugače od članic EGS, povezale le gospodarsko in ne tudi politično.

Do leta 1961 se je EGS izkazala za zelo uspešno in to brez Velike Britanije, česar ta ni pričakovala. Od leta 1953 je npr. francoska produkcija narasla za 75 %, nemška kar za 90%, angleška pa le za 30% (Laqueur, 1993, str. 384). EFTA je sicer bila uspešna v povečevanju trgovine med članicami, ampak ne tako kot EGS. Velika Britanija pa je tudi trgovala več z državami EGS kot v okviru EFTE.

Soočena z uspešnostjo EGS, nevarnostjo politične izolacije do katere bi lahko prišlo, če bi ostala zunaj teh procesov in po izraženi moralni podpori Kennedyja, se je britanska vlada odločila, da bo leta 1961 zaprosila za članstvo. Prošnjo za članstvo je podala Mcmillanova vlada 10. avgusta leta 1961 in sicer vzporedno z Dansko, Irsko in Norveško, pogajanja, ki jih

je vodil Edvard Heath, pa so potekala do konca naslednjega leta. Razen Francije, so države pozdravile novo kandidatko, predvsem manjše države članice, ki so v njej videle protiutež nemško - francoski navezi.

A to ni bilo dovolj za sprejetje Velike Britanije, saj morajo kandidatko, kot je določeno v pogodbah, potrditi vse članice, tega pa Francija z de Gaulleom na čelu ni storila. Charles de Gaulle je namreč januarja 1963. leta na novinarski konferenci podal veto na britansko priključitev. Svoje dejanje je utemeljeval z interpretacijo Rimskega sporazuma in svaril pred ameriškim vplivom, ki bi se povečal, če bi Veliko Britanijo sprejeli kot novo članico. De Gaulle je v resnici motil predvsem podpis Nassauskega sporazuma, ki ga je Britanija podpisala z ZDA in se s sprejemom odvisnega položaja na področju jedrske oborožitve, po njegovem mnenju, diskvalificirala kot evropska sila (Arah, 1995, str.83). Francija je namreč razvijala svoj zelo drag nuklearni program in sicer v skladu z de Gaullovo

konceptijo evropske vojaške avtonomije. Francoski predsednik si pač ni želel sprememb v EGS in nove konkurentke, ki jo je proglasil za trgovskega potnika ZDA, in imel je tudi vso moč, da to stori (Mikuž, 1984, str. 324). Pokazalo se je, da sta delovanje skupnosti in pot ekonomske integracije usodno povezani z vprašanji politične narave, kar se je kazalo tudi v kasnejšem razvoju.

Po zmagi laburistov na volitvah leta 1964 se je Velika Britanija umaknila iz pridružitvenih procesov vse tja do leta 1967, ko je skupaj z Dansko, Norveško in Irsko zopet zaprosila za članstvo v EGS. K temu jo je prisililo padanje trgovanja z državami Commonwealtha, vedno slabša britanska obramba in pa odmik od ZDA zaradi njihove intervencije v Vietnamu. Vendar je tudi tokrat pridružitveni proces ustavil de Gaulle, ki je, tokrat že po petih mesecih, spet podal veto. Države članice in kandidatke so se zavedle, da bodo morale počakati, da se francoski predsednik umakne s političnega prizorišča in da bo šele takrat mogoč napredek na tem področju. Proces priključitve novih članic se je tako zamrznil za dve leti, do leta 1969, ko je de Gaulle odstopil s položaja. Ko je proevropsko usmerjeni Georges Jean Raymond Pompidou kot drugi predsednik francoske Pete republike zasedel predsedniško mesto, se je takoj sestal s premierom Velike Britanije Edwardom Heatom v Parizu in pogajanja so se ponovno pričela.

Pot Veliki Britaniji v EGS je bila odprta in januarja 1972 je bila v Bruslju podpisana pogodba o priključitvi, ki so jo podpisale tudi ostale tri kandidatke: Irska, Norveška in Danska.

3.8.2 DE GAULLOVA VIZIJA EVROPSKIH INTEGRACIJ

Dvakratni veto na pristop Velike Britanije v EGS, vztrajanje de Gaulla pri mednarodni in ne nadnacionalni politični integraciji in njegov spor s predsednikom Komisije Walterjem Hallsteinom, ki je vodil dinamično in aktivno politiko, so zaznamovali šestdeseta leta dvajsetega stoletja in za nekaj let upočasnili razvoj evropske integracije. Glavna želja Francije in njenega predsednika je bila, da bi Francije imela v svetu svojo lastno vlogo in da bi še okrepila svojo vlogo v Evropi.

Tako je bilo vse njeno delovanje usmerjeno v to, da bi bila vojaško neodvisna, si zagotovila vrhunsko pozicijo v mednarodnih skupnostih in da bi njena soseda ZR Nemčija še naprej ostala šibka. Te težnje so se kazale tudi v njeni politiki v okviru Skupnosti in v težnji, da bi znotraj šesterice prevzela glavno besedo. Francija je sebe videla kot del Evrope in je hotela Evropo organizirati v politično, gospodarsko in varnostno unijo, vendar ne na podlagi integracije držav, ampak s tesnimi mednarodnimi odnosi. Njen cilj je bila zveza zahodnoevropskih držav, vendar francoska politika z de Gaulleom na čelu ni videla razloga, da bi zato izročila svojo suverenost nekemu mednarodnemu telesu. Za časa Pete

republike se je tako nenehno zagovarjal koncept nacionalne suverenosti in politike, ki je temeljila na realističnem modelu razumevanja mednarodnih odnosov (Arah, 1995, str. 93).

Ta težnja je lepo vidna v predlogu de Gaulla, ki ga je predstavil v Parizu leta 1960, v katerem predlaga še večjo povezanost držav članic in sicer tudi na zunanjepolitičnem in obrambnem področju, a seveda ne na principih nadnacionalnega temveč medvladnega sodelovanja, in v načrtu, ki je bil izdelan na ta predlog - Fouchetov načrt. Tega je pripravil francoski ambasador na Danskem, Christian Fouchet in v njem predlagal vzpostavitev nekakšne politične unije, ki bi temeljila na medvladnem sodelovanju (konference) in katere cilj bi bil usklajevanje zunanje politike držav članic in krepitev skupne obrambe, ne da bi posegala v suverenost držav članic. Ker je načrt take politične unije vse preveč spominjal na mednarodno organizacijo in ker je koordinacijo zunanje in obrambne politike postavljaj izven okvirjev Pogodbe EGS, ni dobil podpore pri ostalih državah članicah, ki so postajale tudi vedno bolj kritične do francoske politike. Bale so se tudi, da bi utegnil načrt in njegova realizacija oslabiti položaj EGS in Atlantske zveze, čeprav se je v osnovni zamisli zavzemal za njeno krepitev.

Odločen ne de Gaullovm predlogu, pa je samo še podžgal francoski odpor do organov Skupnosti in je pomenil začetek resnejše krize, ki se je vlekla vse tja do de Gaullovega odstopa z mesta predsednika in ohromila prizadevanja za institucionalizacijo političnega sodelovanja v Evropi. Kriza je dosegla vrhunec leta 1965, ko je na dnevni red prišel predlog, da bi se odločitve sprejemale s kvalificirano večino in ne s soglasjem, kakor je veljalo dotlej. To institucionalno reformo, ki je bila kombinirana tudi s predlogi za razrešitev problemov v kmetijstvu, je Francija takoj zavrnila in je bila tako edina proti. Komisija je namreč predlagala, naj se kmetijstvu zagotovi več sredstev tudi iz virov, ki bi jih zagotavljala sama EGS, ne pa iz nacionalnih virov, ki so bili odvisni od države in njene »dobre volje«. Ta predlog bi, če bi bil sprejet, okrepil vlogo Skupnosti, Komisije in Parlamenta, saj bi Komisija nadzorovala proračun, vendar ga je Francija označila ga je za federalističnega in zadevo zaostri s t.i. empty - chair policy ali politiko praznega stola.

Pri glasovanju sicer ni uporabila veta, pač pa se preprosto ni udeleževala sestankov Sveta ministrov. Institucionalna kriza je trajala sedem mesecev in se je končala s sprejetjem Luksemburškega kompromisa, ki ga države članice niso posebej ratificirale. Kompromis ni spreminjal določb Rimske pogodbe, je pa vnesel v delovanje Skupnosti temeljna pravila, po katerih so se države ravnale naslednji dve desetletji. Prinesel je pravilo, po katerem so morale vse države članice v vseh primerih, ko je šlo za zelo pomembne interese enega ali več partnerjev, poiskati rešitev, s katero bi se strinjale vse članice, ne glede na to ali je za odločanje o kakšnem od teh vprašanj v ustanovitveni pogodbi predvidena večina ali soglasje. Tako se je od leta 1966 dalje v Skupnostih odločalo praviloma s soglasjem vseh članov Sveta ministrov. Ker je sporazum nakazal, da bo nacionalna suverenost vendarle zagotovljena tudi v bodoče, je prinesel pomiritev de Gaulla in tudi Velike Britanije.

Kljub vsemu pa kriza šestdesetih let ni pretirano upočasnila vzpostavljanja carinske unije, ki je bila uresničena celo leto in pol pred zastavljenim rokom, in poenostavitve institucionalne strukture Skupnosti, ki je začela veljati leta 1967 in je vzpostavila en sam Svet, Parlament in eno samo Komisijo.

3.8.3 USTANOVITEV EVROPSKEGA SVETA IN NOVE ŠIRITVE

Za razliko od zatišja šestdesetih let so se sedemdeseta začela dokaj burno. Po soglasju novega francoskega predsednika Pompidouja je bila z vključitvijo Velike Britanije izpeljana prva razširitev članstva. Z bruseljsko pogodbo leta 1972 so sprejeli v članstvo Veliko Britanijo, Irsko, Dansko in Norveško, ki pa ni ratificirala pogodbe (na referendumu se je 53% državljanov odločilo proti vključitvi) in tako ostala zunaj Skupnosti. Začelo se je tudi novo obdobje političnega sodelovanja (Urwin, 1996, str. 172).

Najprej leta 1970 z Davignonovim ali Luksemburškim poročilom, ki je priporočalo redna četrtletna sestajanja na vrhu in vzpostavitev stalnega političnega sekretariata, in nato leta 1974 s ustanovitvijo Evropskega sveta, ki je pomenil ustalitev vrhunskih sestankov. Sestanki sedaj niso bili več na ravni zunanjih ministrov temveč na ravni predsednikov vlad, sestankom pa je lahko prisostvoval tudi predsednik Komisije. Ne glede na t.i. Evropsko politično sodelovanje je bilo za to obdobje še vedno značilna relativna politična stagnacija in premik iz evropskih tem. Na to so vplivali tudi dogodki na širšem evropskem in svetovnem prizorišču. Prišlo je do podpisa Vzhodnih pogodb, leta 1973 ZRN z NDR in leta 1975 s Poljsko, podpisan je bil SALT I med ZDA in SZ, leta 1974 in 1975 so padle diktature v Španiji, na Portugalskem in v Grčiji. Bližnjevzhodna oktobrska vojna Yom - Kippur leta 1973 in naftni embargo arabskih držav sta pripomogli k hudi gospodarski recesiji v Evropi in k začetku novega obdobja, ki ga označujejo razna okoljevarstvena gibanja in skrb ljudi za prihodnost.

Ti dogodki in gibanja so poglobila razlike med posameznimi političnimi opcijami, gospodarskimi interesnimi skupinami ter državami in za nekaj časa zamrznili napredek na področju integracije. Tega so želeli nato vsaj malo spodbuditi različni politiki in gospodarstveniki z različnimi poročili. Tako je belgijski zunanji minister Leo Tindemans v svojem poročilu (1974) utemeljil institucionalne spremembe, s katerimi je želel povečati moč Parlamenta in Komisije, predlagal je tudi vzpostavitev ekonomske in monetarne unije. Predlagana ustanovitev Evropske unije je bila sicer prenačljena, je pa poročilo vplivalo na ustanovitev t.i. Komiteja treh modrih (Three Wise Men Committee) leta 1978, ki je še enkrat ponovilo Tindemansove predloge in predlagalo, da bi v Svetu uvedli kvalificirano večino namesto konsenza. Ker pa Evropski svet ni bil organ skupnosti, predviden s Pogodbo o EGS, njegove odločitve formalno niso mogle biti zavezujoče. Predstavljale pa

so močno protiutež institucionaliziranim oblikam odločanja organov skupnosti in jo v sedemdesetih letih močno ovirale na poti h krepitvi nadnacionalnosti.

Naslednja leta so nato prinesla še dve širitvi, ki sta število članic povečali na dvanajst. Leta 1981 se je deveterici pridružila Grčija, pet let kasneje pa sta se pridružili še Španija in Portugalska. V tem obdobju je bilo državam članicam tudi vedno bolj jasno, da bo treba storiti še marsikaj, da bi vzpostavile pravi skupni trg, o katerem so pisale v Pogodbi EGS. Skupni trg pomeni prost pretok vseh produkcijskih faktorjev, v sami EGS pa so še vedno obstajali različni nacionalni predpisi o diplomah, dovoljenjih za bivanje, pomembni gospodarski sektorji še vedno niso bili usklajeni in države so nenehno spreminjale različne predpise, ki so onemogočali poenotenje. Zato je Komisija spisala Belo knjigo o dokončanju notranjega trga (1985) v katerem bi bil gospodarski prostor brez meja, blago, storitve in kapital pa bi v njem krožile brez ovir. Leto prej je Evropski parlament, na temelju poročila Altiera Spinellija, sprejel Osnutek pogodbe o Evropski uniji, ki je spremenil tudi institucionalno zgradbo Skupnosti, okrepil moč Komisije in podelil proračunske pristojnosti Svetu in Parlamentu.

3.8.4 ENOTNI EVROPSKI AKT (EEA)

Na podlagi Bele knjige, po sestankovanjih v Fointainebleuju in ustanovitvi Odbora za institucionalne zadeve leta 1984, znanega kot Odbor Dooge oziroma Spaak II, ki naj bi deloval po vzoru Odbora Spaak I iz leta 1955, katerega delovanje in predlogi so privedli do podpisa Pogodbe o EGS in Pogodbe EURATOM, je nastal nov predlog, ki je prvič po letu 1957 spremenil Rimsko pogodbo. Na 33. srečanju Evropskega sveta v Luksemburgu leta 1985 so voditelji držav in premieri držav članic načelno sprejeli predlog normative ureditve EGS. Razpravljali pa so tudi o združitvi dveh pogodbenih predlogov, o reformi Evropskih skupnosti in o formalnopравни utrditvi političnega sodelovanja, v en sam dokument.

Odločitev o združitvi obeh besedil je bila sprejeta na sestanku zunanjih ministrov 16. in 17. decembra leta 1986. To je bil Enotni evropski akt, sprejet julija 1987. leta, ki je prinesel vrsto sprememb v sestavi Skupnosti, razširil njene pristojnosti in prilagodil njeno institucionalno strukturo. K oblikovanju EEA pa so aktivno prispevale prav vse članice skupnosti. EEA govori o :

- krepitvi moči Komisije pri sprejemanju odločitev, in sicer z razširitvijo spiska odločitev, ki jih je treba sprejeti s kvalificirano večino in ne s soglasjem;
- ekonomski in socialni koheziji;
- politični kooperaciji in postavlja formalnopравни temelj za evropsko politično sodelovanje, saj je v institucionalno zgradbo vključil Evropski svet, v katerem so se

predsedniki držav in vlad srečevali dvakrat letno, zunanji ministri pa štirikrat (Enotni evropski akt, 1989, str. 288–309).

Na splošno je EEA vseboval ponovitev in podrobnejšo razlago Rimske pogodbe ter spremembe in dopolnila ustanovitvenega akta Evropskega sveta in je bil ocenjen pozitivno, čeprav so mu nekateri očitali premajhno radikalnost, saj so bile politične reforme majhne in Komisija ni dobila novih pristojnosti. Ena najpomembnejših novosti v EEA je bilo prav gotovo sprejemanje odločitev na podlagi kvalificirane večine in ne več s soglasjem, kar je omogočilo hitrejše približevanje skupnemu trgu.

S podpisom Enotne Evropske listine so se države članice ES obvezale, da se bodo medsebojno obveščale in sodelovale pri vseh zunanjepolitičnih vprašanjih. V ta namen je bil ustanovljen tudi posebni organ ES – Sekretariat evropskega političnega sodelovanja s sedežem v Bruslju.

Enotna Evropska listina pa prinese tudi nekaj institucionalnih sprememb v naslednjih oblikah:

- Enotna Evropska listina da Svetu ministrov večji poudarek na glasovanju s kvalificirano večino;
- Jacquesu Delorsu uspe veliki met, da si pribori izvršilne pravice za Komisijo, kar postane leta 1986 pravilo in ne več zgolj izjema;
- Evropski parlament pridobi nove pristojnosti, npr. parlamentarni postopek sodelovanja, ki predvideva dve branji v parlamentu;
- Znotraj sistema Sodišča Evropske skupnosti se ustanovi sodišče prve instance (Ješovnik, 2000, str. 28).

Poleg EEA pa so osemdeseta prinesla tudi podpis t.i. Schengenskega sporazuma 15.junija leta

1985, s katerim so države podpisnice zavzele za postopno odpravljanje mejne kontrole na skupnih mejah. Cilj sporazuma je bil popolna liberalizacija prometa oseb prek meja držav članic, zato je bilo potrebno sprejeti vrsto predpisov za izenačitev predpisov udeleženk in izboljšati sodelovanje med policijami članic. Uresničitev teh ciljev ni bila lahka, saj je sporazum posegel še na eno področje državne suverenosti. Težave so se pojavile zaradi možnosti vstopa policije ene države na teritorij druge, različnih predpisov o nošenju orožja, politike do drog,... (Grilc, 2001, str. 59).

3.8.5 MAASTRICHTSKA POGODBA

Kljub pomembnosti Enotnega evropskega akta je bila Maastichtska pogodba oziroma Pogodba o Evropski uniji (PEU) tista, ki je zaznamovala novo fazo v procesu oblikovanja

vse tesnejše zveze med državami članicami. Drugače kot EEA, ki je vzpostavljala na ekonomskem področju pretežno nadvladno, na političnem pa medvladno sodelovanje, naj bi PEU postopno definirala in poenotila organizacijske mehanizme skupnega delovanja tudi na področju politične kooperacije. Pogodba je bila podpisana v Maastrichtu 7. februarja in naj bi začela veljati januarja naslednje leto, a temu ni bilo tako. Ratifikacijski postopki so bili počasni in težavni. Tako so v Franciji na septembrskem referendumu podprli ratifikacijo, a samo s 51% za, kar je bil velik udarec za Mitterandovo politiko, ki je pričakovala veliko večjo podporo, na Danskem pa je prvi referendum junija celo propadel oziroma jih je 50,7% volilo proti in so PEU podprli s 56,8% za šele v drugo na majskem referendumu leta 1993. Švicarski volilci so na decembrskem referendumu zavrnilo Sporazum o ustanovitvi EEA s 50,3% proti, zato so švicarske oblasti sklenile, da bodo umaknile vlogo za polnopravno članstvo v EU. Pogodba o Evropski uniji je tako stopila v veljavo s skoraj enoletno zamudo, ko so pogodbo, po ugotovitvi nemškega ustavnega sodišča, da ni neskladja med nemško ustavo in Pogodbo iz Maastrichta, kot zadnji ratificirali Nemci (1. oktober 1993) (Ješovnik, 2000, str. 237-238).

Pogodba o Evropski uniji, ki je bila podpisana v Maastrichtu, stopi v veljavo novembra leta 1993. Maastrichtska pogodba nadaljuje pot, ki jo je že začrtala Enotna evropska listina, in prvič preseže izključno gospodarski značaj integracije, saj se Skupnost odloči, da bo pripravila temelj za enotni evropski nastop v svetovni politiki. Bistveni cilj PEU je bil nadgraditi EEA sprva s popolno gospodarsko in potem še politično unijo. Do nadgradnje EEA pa je v 90. letih prišlo iz treh razlogov:

- Države članice so se še vedno upirale zadanemu cilju, ki bi morali biti po EEA izpolnjeni do leta 1992.
- V ES je vedno večji pritisk globalizma na nacionalna gospodarstva zahteval nove institucionalne reforme.
- Prišlo je do kardinalnih političnih sprememb v srednji in vzhodni Evropi.

Poudariti velja, da je bil poglobljen cilj PEU utrditi notranji trg, ki ga bo Skupnost do leta 2002 nadgradila z denarno unijo ter skupno zunanjo in notranjo politiko. V širšem smislu pa je PEU imela naslednje cilje:

- S pomočjo notranjega trga ter gospodarske in denarne unije spodbujati uravnotežen trajen gospodarski razvoj in socialni napredek.
- Na mednarodnem prizorišču uveljaviti evropsko identiteto, ki bo podprta s skupno zunanjo ter varnostno politiko in bo vodila k skupni obrambi EU.
- Uveljaviti sodelovanje na področju pravosodja in notranjih zadev.
- Uvesti državljanstvo EU.
- V polni meri vzdrževati in razvijati zakonodajo EU ter zagotoviti učinkovite mehanizme in institucije.

Poudariti pa je potrebno, da Maastrichtska pogodba pokriva, vsebuje in dopolnjuje predhodne Evropske pogodbe. Pogodbo sestavljata dva elementa. Prvi (poglavja 1, 5, 6, 7) je ločen od dotedanje pravne ureditve Skupnosti, drugi pa se nanaša na spremembo Rimske pogodbe (poglavja 2, 3, 4).

PEU je integrirala v Evropsko unijo tudi dotedanje tri evropske skupnosti in sicer z izgraditvijo t.i. Evropskega templja, ki stoji na treh stebrih. V prvi steber so združili vse tri skupnosti (ESPJ, EGS, EURATOM) ter gospodarsko in monetarno politiko, vendar je njegovo jedro Evropska skupnost. Drugi steber predstavlja skupno zunanjo in varnostno politiko. Tretji steber pomeni sodelovanje na področju pravosodja in notranjih zadev. Tako torej Evropska unija združuje tri stebre katerih določbe se nanašajo na celotno Evropsko unijo.

Da bi omilili ostrino dileme, kdo bo odločal v Uniji, ki je bilo vedno obtežena z občutljivostjo držav na eni strani in težnjo k učinkovitemu delovanju Skupnosti na drugi, so avtorji maastrichtskih osnutkov poudarili centralizacijo in v prvi člen zapisali, da se odločitve sprejemajo čim bližje državljanom in v skladu z načelom subsidiarnosti. Načelo subsidiarnosti je torej tisti odgovor, ki naj bi razrešil staro dilemo o prenosu suverenosti na nadnacionalno raven. Subsidiarnost ne pomeni nič drugega kot decentralizacijo EU na področjih, kjer je to najbolj smotno, v nasprotnem primeru pa velja nadnacionalna ureditev Skupnosti. Skratka odločitve se sprejemajo čim bližje državljanom, Bruselj pa poseže le takrat, ko določene akcije ni mogoče izpeljati na nacionalni oziroma regionalni ravni. Načela subsidiarnosti torej ni mogoče uporabiti na področju odpravljanja ovir za prost pretok blaga, oseb, storitev in kapitala, vzpostavljanja skupne zunanjetrgovinske politike, varstva konkurence, kmetijske politike ribištva in transportne politike (Ješovnik, 2000, str. 32-33).

S tem načelom je Unija ohranjala dinamiko integracijskega razvoja in Skupnosti dala možnost, da deluje preko meja svoje pristojnosti, kjer bo dokazala, da članice ne morejo realizirati ciljev tako učinkovito kot Skupnost.

Sama Skupnost je tudi dobila nove pristojnosti na področju splošnega izobraževanja, kulturne politike, raziskovanj, javnega zdravstva, ekonomske in socialne kohezije,... Ne smemo pa

pozabiti določbe o državljanstvu Unije, ki omogoča vsakemu državljanu pravico do gibanja in bivanja na celotnem ozemlju EU ter aktivno in pasivno volilno pravico za lokalne volitve ter volitve v Evropski parlament.

3.8.6 AMSTERDAMSKA POGODBA

Obdobje po Maastrichtu so zaznamovali :

- Vzpostavitev skupnega trga januarja 1993 in s tem zaključek četrte stopnje gospodarskega integracijskega procesa. Oblikovana je bila cona proste trgovine (1.stopnja), carinska unija (2.stopnja) in skupni trg, ki temelji na usklajevanju nacionalnih ekonomskih politik (3.in 4.stopnja) (Grilc, 2001, str. 10).
- Razprave o vprašanjih kot so: Kako poglobiti Unijo? Kako države, ki so si politično, ekonomsko in kulturno različne organizirati v skupnost držav?
- Nova širitev leta 1995, ko so se dvanajsterici pridružile še Finska, Avstrija in Švedska.

Že sama PEU je napovedala naslednjo stopnjo integracije in sicer v členu N2 (Grilc, 2001, str. 63) v katerem je predvidela sklic medvladne konference, ki se je nato začela marca 1996. leta in nadaljevala naslednje leto v Amsterdamu. Pogodbo iz Maastrichta nadgradi in dopolni Pogodba o Evropski uniji II, ki jo sprejmejo prav tako na Nizozemskem, v Amsterdamu.

Tako imenovana Amsterdamska pogodba je bila podpisana 17.junija 1997 in je vstopila v veljavo maja leta 1999. Ta podobno kot Maastrichtska temelji na treh stebrih, ki pa jih neprimerno bolj konsolidira. Poudarja predvsem spoštovanje človekovih pravic in demokratična načela v državah članicah.

PEU II temelji na štirih temeljnih postavkah:

Prvič, zaposlovanje, socialna listina in državljske pravice postanejo prednostna naloga evropskih integracijskih procesov. Države članice se zavežejo, da bodo skupaj reševale politiko zaposlovanja in se predvsem zavzele za spodbujanje takšne oblike izobraževanja, ki bo zagotavljalo kvalificirano in fleksibilno delovno silo EU. Pomembna novost je dejstvo, da Amsterdamska pogodba obvezuje Svet EU, ki skupaj z ostalimi ustanovami Skupnosti sooblikuje politiko zaposlovanja, da preuči rezultate politike zaposlovanja in predlaga nove rešitve.

Amsterdamska pogodba med drugim dodeli EU nove pristojnosti in sicer na področjih urejanja pravic potrošnikov, pravic izhajajočih iz zdravstvenega varstva in pravic biti informiran.

Drugič, države članice se obvežejo, da bodo odpravile še zadnje ovire za prosto gibanje ljudi. Povečale bodo varnost in v naslednjih petih letih okrepile sodelovanje znotraj Schengenskega sporazuma. Vse odločitve v povezavi s tem sporazumom morajo biti sprejete v Svetu EU enoglasno. Poudariti pa gre tudi, da gre pri tem sporazumu in politiki zaposlovanja za tako imenovani proces komunitarizacije. To pomeni, da se nekatere politike selijo iz tretjega stebra EU v prvega, vendar se o njih še vedno odloča na osnovi enoglasnega glasovanja v Svetu EU.

Tretjič, skupnost je spoznala, da mora v prihodnje odigrati večjo vlogo pri urejanju svetovnih problemov. Od Amsterdama dalje je Skupnost obvezana, da bolj aktivno poskrbi za evropske gospodarske interese na svetovnih trgih. Zato je pomembno, da EU izgradi skupno evropsko identiteto, ki bi bila v kriznih razmerah podprta z učinkovitim sistemom odločanja. Države članice se dogovorijo, da je odločitev o sodelovanju v Skupni zunanji in varnostni politiki v rokah posameznih držav članic in ne institucij Skupnosti.

Četrto, ker države pričakujejo in spodbujajo nadaljnje širjenje EU, je očitno, da morajo ustanove Skupnosti postati bolj učinkovite. Članice se dogovorijo, da bodo ob priključitvi novih držav uvedle naslednje spremembe:

- sistem ponderiranih glasov v svetu EU bodo prilagodili številu prebivalstva v državi članici, glasovalo pa se bo predvsem na sistemu kvalificirane večine;
- velike države članice bodo izgubile pravico do dveh komisarjev, predsednik Evropske komisije pa bo dobil večje pristojnosti;
- število poslancev v Evropskem parlamentu ne sme preseči 700 parlamentarnih sedežev in predvideno je, da se bo parlamentarni postopek soodločanja uporabljal v večini obravnavanih primerov;
- nacionalni parlamenti naj bi se bolj aktivno vključevali v urejanje evropskih zadev in pospeševanje evropskih integracij;
- Amsterdamska pogodba dovoljuje integriranje z različnimi hitrostmi, kar pomeni, da lahko nekatere države članice, če to same želijo, poglobijo in pospešijo medsebojno integracijo (Ješovnik, 2000, str. 37).

Za razliko od EEA, ki je dokončal skupni trg in PEU, ki se je zavzela za izpeljavo projekta dokončanja EMU, ni imela Amsterdamska pogodba nobene velike nosilne ideje. V vsebini je poudarila konsolidacijo stanja in dokončanja Evropske monetarne unije, manj pa se je osredotočila na problem širitev pristojnosti Skupnosti. Države podpisnice so si zadale v pogodbi štiri glavne cilje:

1. Postaviti zaposlovanje in pravice državljanov v samo osrčje Unije in poudariti, da nosijo države članice primarno odgovornost za zaposlovanje in da države med seboj morajo sodelovati pri iskanju rešitev v boju proti brezposelnosti.
2. Dokončno odpraviti še zadnje ovire svobodi gibanja ter krepiti varnost s konsolidacijo in sodelovanjem članic na področju pravosodja in notranjih zadev pod okriljem skupnosti.
3. Omogočiti Evropi, da glasneje izrazi svoje mnenje o problemih na svetovnem prizorišču z zadolžitvijo Evropskega sveta za opredelitev skupnih strategij, ki naj bi jih uresničile Unija in države članice. in z imenovanjem Visokega predstavnika za Skupno zunanjo in varnostno politiko in Enote za načrtovanje politike in zgodnjega opozarjanja pod njegovim vodstvom.
4. Doseči večjo učinkovitost institucionalne strukture v luči širitve Unije, še posebno proti državam vzhodne Evrope, ki že trkajo na njena vrata.

Pogodba je dala Uniji tudi status samostojne pravne osebe, prej je bila namreč vezana na Evropske Skupnosti in vzpostavila skupno zunanjo mejo za EU, enotno migrantsko politiko, politiko potnih listin, vizumov ter nadzora nad mejo.

Zadnjega od štirih ciljev Pogodbe (širitev Unije) so nato države premlevala na naslednji konferenci, ki se je začela 14.februarja in končala z zasedanjem Evropskega sveta decembra 2000 v Nici.

3.8.7 POGODBA IZ NICE

Ker Amsterdamska pogodba ni rešila vseh vprašanj, predvsem glede perspektive širitve EU, je bila sklicana nova medvladna konferenca, katere namen je bil izpeljati celotno revizijo določb Pogodbe, ki se nanašajo na sestavo in delovanje institucij, še preden se število držav članic povzpne na dvajset.

Zasedanje je pomenilo nov korak v pripravah na širitev EU proti srednjeevropski, sredozemski in baltski Evropi in je iskalo odgovor, kako lahko EU s skoraj podvojenim številom svojih članov deluje čim bolj učinkovito.

Tri glavna institucionalna vprašanja, ki so se pojavljala, so bila:

- velikost in sestava Evropske komisije;
- tehtanje glasov v Svetu ministrov;
- razširitev odločanja s kvalificirano večino.

Že prej, na vrhu v Feiri 19. in 20.6.2000 je bilo na dnevni red postavljeno tudi vprašanje poglobljenega sodelovanja.

Produkt Konference v Nici, ki je potekala od 7. do 11.12.2000 je bila Pogodba iz Nice, ki so jo članice podpisale 26.februarja leta 2001.

Področje poglobljenega sodelovanja je bilo na zasedanju Evropskega sveta v Nici še najhitreje rešeno, saj je bil okvirni dogovor dosežen že na prejšnjih pogajanjih. Dogovorjeno je bilo, da države članice, ki bodo poglobljeno sodelovale lahko uporabijo institucije postopke in mehanizme, določene v tej Pogodbi in v Pogodbi o ustanovitvi ES, pod pogojem, da poglobljeno sodelovanje:

- spodbuja cilje EU in ES;
- spoštuje pogodbe in enotni institucionalni okvir EU;
- ne spodkopuje notranjega trga Evropske unije ter ekonomske in socialne kohezije;
- ne ustvarja ovir ali diskriminacije pri trgovini med državami članicami in ne omejuje konkurence med njimi;
- vključuje najmanj 8 držav članic;

- ne vpliva na pristojnosti, pravice in obveznosti tistih držav, ki niso vključene v poglobljeno sodelovanje;
- je odprto za vse članice EU.

Vse države članice lahko sodelujejo pri posvetovanju glede poglobljenega sodelovanja, vendar bodo odločitve potrebne za njegovo implementacijo, s kvalificirano večino, sprejemale samo tiste države, ki bodo v njej sodelovale. Določeno je bilo tudi, da se zainteresirane države članice k poglobljenemu sodelovanju zatekajo le takrat, ko so izčrpale vse ostale možnosti na ravni Unije kot celote.

S tem določilom se namesto enakopravnega partnerstva vseh članic uvaja dvotirni sistem, ki dovoljuje, da se med članicami sklenejo tesnejše medsebojne povezave brez soglasja vseh ostalih, kar je bilo potrebno z določili Amsterdamske pogodbe. Notranje države se bodo tako lahko v prihodnje povezovale na t.i. hitrem tiru in hkrati postavljale standarde političnega razvoja, ki jim bodo morale slediti tudi države zunanjega kroga.

Pogodba prinaša novosti tudi znotraj delovanja Komisije in sicer v treh stopnjah:

- Do 1.1.2005, torej do imenovanja nove komisije, velja za sedanje članice EU sedanja zasedba Komisije. Velike države (Nemčija, Francija, Italija, Velika Britanija in Španija) imajo po dva člana Komisije, male države pa po enega člana. Vsaka nova država, ki bo v tem obdobju pristopila k EU, bo imela pravico do enega člana Komisije.
- Od 1.1.2005 bo imela vsaka država članica po enega člana komisije. Velike države bodo tedaj izgubile po enega člana Komisije.
- S trenutkom, ko bo EU imela 27 članic, bo število članov komisije manjše od števila članov EU, vendar šele z dnem, ko bo svoj mandat nastopila nova komisija. Člani Komisije bodo izbrani z načelom enakovredne rotacije, katere izvedbo bo določil Svet s soglasjem, kakor tudi število članov Komisije.

Zaradi širitve EU se je pojavila tudi potreba po reformi Sveta Ministrov. Potreba po reformi je zajemala dve področji.

- Prerazporeditev glasov v Svetu ministrov.
- Razširitev glasovanja s kvalificirano večino.

Skupno število glasov se je dvignilo s 87 na 237 oziroma 345, ko bo EU štela 27 držav članic. Število glasov velikih držav se je povečalo za 3-krat, manjših pa za 2-krat. Prerazporeditev glasov v prid večjih držav članic naj bi za te države predstavljala kompenzacijo zaradi izgube enega člana Komisije.

Slovesna potrditev Listine o temeljnih pravicah je ena od glavnih pridobitev evropske medvladne konference v Nici. Glavni namen sprejetja listine je bil tudi, da postane kar najbolj prepoznavna in razširjena med prebivalci EU.

Listina je dokument, ki na celovit način ureja področje človekovih pravic in temeljnih svoboščin v delovanju EU ter jim s tem daje večji pomen in prepoznavnost. Poleg državljanskih in političnih pravic vključuje tudi socialne in ekonomske pravice ter pravice s področja zasebnosti, bioetike in varovanja okolja.

Do novosti je prišlo tudi na področju odločanja, v okviru katerega so omejili uporabo nacionalnega veta in zahtevo po soglasju nadomestili s kvalificirano večino v tridesetih novih členih (pri sprejemanju skupnih ukrepov, stališč v zunanji politiki, pri nadzoru in financiranju naddržavnih strank, pri proračunu, pri imenovanju predsednika Komisije in Visokega predstavnika za zunanjo politiko,...). Možnost nacionalnega veta je tako ostala še na okoli štiridesetih členih s področij davkov, azila, socialne politike,...

3.8.8 ATENSKA PRISTOPNA POGODBA

Še nikoli v zgodovini se EU naenkrat ni pridružilo toliko držav kot z Atensko pristopno pogodbo 16.4.2003. Število članic se bo naslednje leto 1.maja tako povečalo s sedanjih 15 na 25 držav članic. Skupaj s Slovenijo se bodo EU pridružile še Madžarska, Češka, Slovaška, Poljska, Latvija, Litva, Estonija, Ciper in Malta. Ne samo veliko število držav, ki se bodo pridružila EU, pač pa tudi njihova nižja razvitost, postavlja nova vprašanja, kako bo EU asimilirala te države in kakšen vpliv bo to imelo na gospodarstvo EU.

V Bruslju so sicer že nekajkrat odprli vrata manj razvitim državam (Irska, Grčija ter Španija in Portugalska) vendar so razen v zadnjem primeru države vstopale posamično, zato niso povzročile toliko problemov gospodarski koheziji, kakor jih utegne sprožiti zadnja širitev.

Poleg tega se ob tej širitvi poraja še problem, kaj storiti z državami, ki že trkajo na bruseljska vrata. Vstopa v EU se kratkoročno lahko nadejata le še Romunija in Bolgarija in pogojno še Turčija (verjetno res le pogojno). Za njimi pa že stojijo v vrsti druge države jugovzhodne Evrope.

Tezo, da niti EU niti novinke še niso pripravljene na sožitje, potrjuje tudi hitenje s sestavljanjem nove ustavne pogodbe. Tako mora konvencija za širitev EU že do vrha v Solunu 20. in 21.junija 2003 predstaviti osnutek ustave. Postavitev roka za konec dela konvencije, katerega vodi Giscard d'Estaing, bo pospešila sklic medvladne konference, kjer naj bi institucionalna reforma EU dobila dokončno podobo.

Pogodba iz Nice je sicer začasno odvrnila nevarnost paralize odločanja, ni pa je dokončno preprečila. Kljub zmanjšanju števila področij, o katerih članice odločajo s soglasjem, je še vedno veliko področij, kjer je sklepe možno blokirati z vetom. Poleg tega pa obstaja še en nerazrešen problem, kaj narediti z dosedanjim šestmesečno rotacijo na mestu predsednika Evropskega sveta, ki je od ustanovitve skupnosti dalje zagotavljal enakopravnost vseh članic, ne glede na velikost, število prebivalstva, gospodarsko težo ali politični vpliv. S pridružitvijo desetih novih malih držav bi to za velike države pomenilo, da bi prišle do najvišje časti v Uniji šele na vsakih (ob predvidevanju, da bo EU štela 27 članic) 13 let in pol, kar pa jim prav gotovo ni pogodu.

Čeprav bo do širitve po podpisu pristopne pogodbe med petnajsterico in desetimi novinkami prišlo šele čez dobro leto dni, bo ta vendarle začela postajati resničnost. Države pristopnice bodo namreč odslej kot opazovalke sodelovale pri sprejemanju skoraj vseh odločitev v Uniji.

Kljub temu, da širitev prinaša in odpira nova vprašanja in probleme, bo potrebno počakati še kako leto, da bomo videli ali so se našle primerne rešitve za Združeno Evropo.

4. SKLEP

Ideje o evropskem povezovanju so se pojavile v 15. In 16. stoletju, ko so Turki vpadli na ozemlje Evrope, oziroma na območje, kjer je prevladovala krščanska vera. Takrat naj bi se evropejci (kristjani) skupaj uprli Turkom in jih za vedno pregnali iz Evrope.

Kasnejše ideje, predvsem francoskih in angleških avtorjev, so bile v večini načrti in projekti za evropsko enotnost in evropski mir in niso doživele realizacije, bile so zgolj dediščina za prihodnje rodove. Je pa v njih že mogoče najti nekatere osnutke današnje ureditve EU. Že Sully je imel predlog glede števila članov vsake države v sestavi komisije, kar danes predstavlja enega od problemov. Po njegovem načrtu naj bi velike države imele po štiri člane in majhne po dva, kar je sorazmerno s sestavo komisije v EU do 1.1.2005.

Ideje so skozi stoletja negovali in jih dopolnjevali, pojavljale pa so se tudi nove. Številne ideje in načrti o povezovanju so v toku stoletij iskale svoj politični izraz na različne načine, tudi z nasilnim združevanjem. Prav slednje so doživele najhitrejšo realizacijo. Tako Napoleon kot Hitler sta videla načrt za združeno Evropo v osvojitvah in centralizaciji moči. Med obema vojnoma so se formirala gibanja za združeno Evropo, ki so postajala vse močnejša in vse bolj glasna, zato je bilo jasno, v kateri smeri bodo potekala prizadevanja Evrope po koncu druge svetovne vojne, porušena in gospodarsko sesuta Evropa pa tega sama ni zmogla. Pomoč so ji ponudile ZDA in sofinancirale obnovo in razvoj po drugi

svetovni vojni prizadetim državam. Ustanovljen je bil Odbor za evropsko ekonomsko sodelovanje in se kasneje, ko je pridobil transatlantski značaj, preimenoval v Organizacijo za ekonomsko sodelovanje in razvoj. ZDA so takrat potrebovale močno Evropo kot obrambni ščit pred bivšo zaveznico, komunistično Sovjetsko zvezo, s katero so se zapletle t.i. hladno vojno.

Leta 1949 je bil ustanovljen Svet Evrope, ki je deloval kot svetovalni organ, v katerem je odločanje potekalo na podlagi soglasja. Bil je prva evropska politična organizacija, ki je krepila vezi med državami članicami in tako spodbujala družbeno gospodarski napredek, ni pa nikoli dobila prave pravne moči.

Razmere v Evropi še vedno niso bile rešene, pa čeprav je bilo druge svetovne vojne že konec. Po propadu dogovorov o povezavi Velike Britanije in Francije sta si državi zdaj stali nasproti in si nista več zaupali. Na nasprotnih straneh pa sta si stali tudi ZDA in Sovjetska zveza. ZR Nemčija se je znašla v središču interesov. Da bi zgladili spore in pospešili gospodarski napredek so leta 1951 ustanovili prvo organizacijo integracijske narave: ESPJ. V osnovi je šlo za združitev ZR Nemčije in Francije na področju proizvodnje in trgovine premoga in jekla, ki pa je bila odprta tudi za druge zainteresirane države. Organizacija je že imela nadnacionalne elemente in je od držav zahtevala prenos pristojnosti na visoko oblast.

Po uspešnosti šesterice članic ESPJ so leta 1957 v Rimu podpisali pogodbo o ustanovitvi EGS in EURATOM, ki je povezala še več držav in zahtevala še večjo izgubo suverenosti držav članic. Z novostmi, spremembami in prenosi vedno večjega dela pristojnosti na evropske institucije smo prišli do trenutka, ko se bo leta 2004 število članic povečalo na 25.

Integracija zahteva trajno pogodbeno rešitev med državami, ki so se vanjo vključile, tako glede postopkov sodelovanja kot glede uporabe sprejetih pravil. Se pravi, partnerji morajo spoštovati pravila igre, če želijo, da se igra nadaljuje. Da pa ta poteka, kot je predpisano, mora vzpostaviti tudi skupne institucije, ki nato upravljajo in nadzorujejo izvajanje politik za katere so se države članice sporazumele in nanje prenesti tudi del pristojnosti, ki ji to delo nato omogočajo. Bolj ko proces integracije napreduje, več je prenesenih pristojnosti (tudi na večjem številu področij) in večje so omejitve državnih institucij. Evropska skupnost je v integracijskih procesih nenehno krepila svojo oblast, kar je sprožalo pri delu javnega mnenja in pri nekaterih nacionalnih vladah hudo nasprotovanja in mnogo ostrih besed. A kljub temu integracija nadaljuje pot in EU prevzema v svoje roke vedno več pristojnosti, ki so drugače v rokah držav. In tukaj se pojavi vprašanje: ali EU postaja neke vrste federalna država glede na to, da ima vedno več obeležij države?

Kaj se bo zgodilo z državami, ki bodo hotele ohraniti določeno mero suverenosti in ne bodo hotele vse pristojnosti prenesti v Bruselj? Kako bo EU uredila proces odločanja in prenose pristojnosti na tak način, da bo to ustrezalo vsem državam članicam? Bo katera država prisiljeno ostala članica? Tudi na ta vprašanja bomo dobili odgovore in to verjetno v prihodnjih nekaj letih.

5. LITERATURA

1. Amin Ash, Tomaney John: Behind the Myth of European Union – prospects for cohesion, Routledge, London 1995. 334 str.
2. Arah Metka, Evropska unija – vizija političnega združevanja, Arah consulting, Ljubljana 1995. 431 str.
3. Benko Vladimir, Zgodovina mednarodnih odnosov. ZPS, Ljubljana 1997. 430 str.
4. Coughlan Antony: Temeljna kritična dejstva o Evropski uniji, Skupina Neutro, Ljubljana 2000. 43 str.
5. Dinan Desmond, Ever closer Uniona? An Introduction to the European Community, Mcmillan Press, London 1994, 533 str.
6. George Stephen, Bache Ian: Politics in European Union, Oxford 2001. 449 str.
7. Grilc Peter, Ilešič Tomaž, Pravo Evropske unije, Ljubljana 2001. 811 str.
8. Hobsbawm Eric, Čas skrajnosti – svetovna zgodovina 1914 – 1991, Ljubljana 2000. 612 str.
9. Ješovnik Peter, Evropska unija, Visoka šola za management v Kopru, Koper 2000.245 str.
10. Ko smeš biti Evropejec, Mladina, 2. november 1999, št. 44, str. 48
11. Laboratorio Europeo, Evropska antologija. Združenje za politično kulturo, Gorizia 2001. 127 str.
12. Laqueur Walter, Europe in our time – a history 1945 – 1992, New York 1993. 617 str.
13. Lee S. Stephen: Aspects of European History (1789 – 1980), Routledge, London 1992. 374 str.
14. Mastnak Tomaž, Evropa:med evolucijo in evtanazijo. Studia humanitatis, Ljubljana 1998. 160 str.
15. Mašanović Božo, Pol stoletja skupnosti za premog in jeklo, Navček za prednico Unije, Delo, 24.julij 2002, leto 44, št.168, str.4
16. Mikuž Metod, Svet po vojni (1958 – 1963), Ljubljana 1984. 351 str.
17. Moussis Nicolas, Evropska unija – pravo, ekonomija, politike, Littera picta 1999. 575 str.
18. O'Neill Michael: The Politics of European integration, Routledge, London 1996. 343 str.
19. Richard N. Coudenhove - Kalergi, Panevropa. Slovensko panevropsko gibanje, Ljubljana 2000. 92 str.
20. Russett Bruce, Starr Harvey, Svetovna politika, FDV, Ljubljana 1996. 414 str.
21. Urwin Derek W., Economic and social history of Western Europe since 1945, London 1996. 376 str.
22. Wistrich Ernest, The United States of Europe. London 1994. 182 str.

6. VIRI

1. Enotni evropski akt, Evropa 1992 – razprave, eseji, dokumenti, GV, Ljubljana 1989, str. 288 – 309.
2. Pogodba o ustanovitvi Sveta Evrope, Evropa 1992 – razprave, eseji, dokumenti. GV, Ljubljana 1989, str. 343.
3. Sinews of Peace, Westminster College, Fulton, Missouri, 1946.
[URL:<http://www.winstonchurchill.org/speeches>]